

**ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“
ГР. БЛАГОЕВГРАД**

**ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „СОЦИОЛОГИЯ“**

**„ТРАФИК НА ХОРА В БЪЛГАРИЯ – МЕРКИ И ПОЛИТИКИ ЗА
ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ЯВЛЕНИЕТО“**

**ДИСЕРТАЦИЯ ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН
„ДОКТОР“ ПО ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ
3.1 СОЦИОЛОГИЯ, АНТРОПОЛОГИЯ И НАУКИ ЗА КУЛТУРАТА**

Докторска програма – Социология

**НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ
ПРОФ. Д.Н. ВАЛЕНТИНА МИЛЕНКОВА**

**ДОКТОРАНТ
ЛЮБКА КОСТАДИНОВА**

Благоевград, 2025

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА АВТЕНТИЧНОСТ.....	стр.4
СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯ.....	стр.6
УВОД.....	стр.8

ГЛАВА I. ИСТОРИЧЕСКИ И КОНТЕКСТУАЛНИ ОСНОВИ НА ТРАФИКА НА ХОРА

1. Еволюция на институцията на робството.....	стр.21
2. Глобални движения за премахване на робството.....	стр.33
3. Трафик на хора като модерна форма на робство.....	стр.39
4. Детерминиране на престъплението трафик на хора.....	стр.52
5. Обобщение и изводи от Глава I.....	стр.61

ГЛАВА II. ТЕОРЕТИЧНА КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯ НА ТРАФИКА НА ХОРА

1. Интериоризация на трафика на хора.....	стр.64
2. Трафик на хора през призмата на социологическата перспектива.....	стр.77
3. Каузални зависимости между факторите за развитие на престъплението.....	стр.88
4. Актуални тенденции при методите за набиране на жертви на трафик на хора....	стр.100
5. Обобщение и изводи от Глава II.....	стр.110

ГЛАВА III. ЕМПИРИЧНА РАМКА И ВЕРИФИКАЦИИ

1. Изследователски дизайн и емпирични техники за анализ на трафика на хора.....	стр.114
2. Резултати от емпирично изследване сред ученици от 12. клас относно информираността и нагласите към трафика на хора.....	стр.123
3. Резултати от проведени интервюта с експерти.....	стр.146
4. Резултати от проведени интервюта с жертви на трафик на хора.....	стр.161
5. Обобщение и изводи от Глава III	стр.174

ГЛАВА IV. ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТРАФИКА НА ХОРА В БЪЛГАРИЯ

1. Глобални парадигми за противодействие на трафика на хора и закрила на пострадалите лица.....стр.177
2. Политики за противодействие на трафика на хора в България.....стр.182
3. Национална правна и политическа рамка в България.....стр.189
4. Обобщение и изводи от Глава IVстр.214

ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....стр.216

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА.....стр.219

САМООЦЕНКА НА ПРИНОСА В ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЯ.....стр.238

СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ.....стр.239

ПРИЛОЖЕНИЕ 1. АНКЕТНА КАРТА ЗА УЧЕНИЦИ.....стр.240

ПРИЛОЖЕНИЕ 2. ВЪПРОСИ ЗА ПРОВЕЖДАНЕ НА ДЪЛБОЧИННО ИНТЕРВЮ С ЕКСПЕРТИ.....стр.242

ПРИЛОЖЕНИЕ 3. ВЪПРОСИ ЗА ПРОВЕЖДАНЕ НА ДЪЛБОЧИННО ИНТЕРВЮ С ЖЕРТВИ НА ТРАФИК НА ХОРАстр.244

Дисертационният труд е структуриран в четири основни глави: „Исторически и контекстуални основи на трафика на хора“, „Теоретична концептуализация на трафика на хора“, „Емпирична рамка и верификации“ и „Противодействие на трафика на хора в България“. Общият обем на разработката възлиза на 246 страници, като съдържа 6 таблици и 8 фигури. Използваната библиография включва общо 296 източника, сред които 46 на български език и 250 на английски език.

Увод

Трафикът на хора е сложно и комплексно явление, сериозна заплаха за сигурността, подкопаваща върховенството на закона и демократичните ценности на държавите от целия свят и техните общества. Явлението, което често се разглежда като *модерна форма на робство* засяга всеки континент и регион, като данните сочат нарастващи тенденции на разпространение, а държавите се класифицират като страни на произход, транзит и крайна дестинация за експлоатация на жертвите. Трафикът на хора е типичен пример за трансгранични престъпления, които засилват развитието си в епохата на глобализацията през XXI век.

Въпреки експанзията на международни и национални правни рамки, трафикът на хора остава устойчива социална и криминална практика, която еволюира и се адаптира спрямо социално-икономическите условия и глобалната мобилност. България, като страна на произход, транзит и до известна степен крайна дестинация, е особено уязвима.

Трафикът на хора често е свързан и с други форми на престъпност, като трафик на наркотици, контрабанда на мигранти, престъпления против собствеността, пране на пари и документни измами. В международен мащаб се определя като втората незаконна икономическа дейност с годишна печалба за трафикантите, генерирана от принудителен труд в размер на 236 милиарда щатски долара. Докато печалбите от експлоатацията на човешки същества нарастват, рисковете за извършителите остават ниски.

Трафикът на хора представлява тежко нарушение на основните човешки права, забранен е съгласно член 5 от Хартата на основните права на Европейския съюз и е считан за сериозна форма на организирана престъпност, съгласно член 83 от Договора за функциониране на Европейския съюз.

Икономическата криза, военните конфликти, пандемията от Ковид-19, климатичните промени и масовите принудителни преселвания представляват „порочен натиск“, който не само дестабилизира местните икономики и здравни системи, но и

разрушава социалните мрежи за подкрепа – семейство, общност, образование, трудова заетост.

Загубата на доходи, рязкото поскъпване на стоки от първа необходимост и липсата на достъп до базови услуги тласкат все повече хора към рискови стратегии за оцеляване като нерегламентирана миграция, доверяване на неофициални посредници за работа, заемане на спешни заеми с непосилни условия за връщане.

Военните зони и лагерите за разселени лица създават „зони на безконтролност“, където държавната юрисдикция е недостатъчно прилагана, а престъпните мрежи свободно предлагат „транспорт“, „защита“ или „работни места“ срещу бъдещо подчинение.

Пандемичните блокади и дистанционният живот провокират набиране и въвличане на жертви онлайн чрез фалшиви обяви за дистанционна заетост, романтични капани в социалните мрежи и криптирани платформи за реклама на сексуални услуги.

Климатичните бедствия като наводнения, засушавания, опустошени реколти, принуждават цели общности да мигрират, често без документи и средства, превръщайки ги в изключително уязвима цел за трафикантите, които използват дългово заробване и обещания за легална работа като основен механизъм за контрол. Така, вследствие на съчетаването на икономически колапс, несигурност и екологична нестабилност, традиционните защити ерозират, а рискът от попадане в схеми на експлоатация нараства експоненциално, особено за жени, деца, сезонни работници и лица без документи.

Особено предизвикателство в развитието на трафика на хора, представлява интегрирането му в дигиталното пространство. Трафикантите на хора бързо се възползват от възможностите за експлоатация на кризите, адаптирайки активно своите действия, включвайки нови престъпни схеми и подходи. Дигиталните инструменти увеличават обхвата, мащаба и скоростта на осъществяване на престъпната дейност.

В международен план общността полага значителни усилия за противодействие на този феномен през последните две десетилетия. Въпреки многопластовите институционални отговори, политики и инициативи, светът продължава да се бори с еволюцията на явлението.

Според анализатори (Wong, 2005:69), мерките за противодействие на трафика на хора, разработени на глобално и европейско равнище са толкова значителни, че от 80-те години насам тази престъпна дейност е претърпяла трансформация от статут на слабо познат обществен-институционален проблем, преминал през основен фокус на работа

на неправителствени организации и достигнал до място в дневния ред на висшата политика, водена от САЩ, Европейския съюз и ООН.

Друга концептуална гледна точка (Andreas, 1998:78) подчертава корелационната зависимост между политическите течения и господстващите социални норми в определен времеви период и тезата, че това действие, което се приема за противозаконна търговия в една епоха, може да бъде узаконена в друга.

В съвременен глобален контекст трафикът на хора предизвиква задълбочаване на емпиричните изследвания, академичните дебати и по-широкото му популяризиране в различни дисциплини и области като криминология, политически науки, правосъдие, права на човека, социология на трафика на хора, миграция, равенство между половете и обществен здравен контекст.

В условията на икономическа нестабилност, демографска криза и социално неравенство, България заема особено място в глобалната карта на трафика на хора.

Актуални данни, публикувани в доклада на Държавния департамент на САЩ за 2024 г., подкрепени и от оценки на Организацията на обединените нации констатира, че 27.6 милиона души по света са жертви на трафик.

Според Глобалния доклад за трафика на хора, изготвен от Службата на ООН по наркотиците и престъпността, се наблюдава значително увеличение на броя на регистрираните жертви в световен мащаб. Въпреки че докладът обхваща данни до 2022 г., тенденциите, описани в него предоставят важна информация за състоянието на трафика към 2025 г.

Трафикът на хора е сериозен проблем и за всички страни от Европейския съюз. От 2008 г., ежегодно Евростат започва да събира данни за трафика на хора. През периода на докладване 2021 - 2022 г. в ЕС са регистрирани 17 248 жертви на трафик. Действителният брой на жертвите вероятно е значително по-висок от докладваната информация, тъй като статистическите данни обхващат само пострадалите, за които е било известно пред регистриращите органи, а много от тях остават неразкрити.

Както в глобален, така и в Европейски, а и в национален мащаб, трафикът на хора продължава да е престъпление, свързано до голяма степен с пола. През периода 2021 - 2022 г., 65 % от всички жертви в ЕС са били жени и момичета. Тенденцията е същата и в световен мащаб, като жените и момичетата съставляват по-голямата част от жертвите на трафик, представляващи 61 % от отчетените жертви през 2022 г. По-голямата част от жертвите на сексуална експлоатация са от женски пол (92 %). От тях 68 % са жени и 24

% са момичета. Мъжете представляват по-голямата част от жертвите, обект на трафик с цел трудова експлоатация (70 %).

България е силно засегната от проблема и е сред първите пет държави, източници на жертви на трафик на хора в Европейския съюз заедно с Румъния, Франция, Унгария и Германия. От всички пострадали лица в ЕС, 34 % са граждани на държавата, в която са били идентифицирани (вътрешен трафик). Почти всички жертви, установени в България, Румъния, Унгария, Словакия и Латвия са били граждани на тези държави.

България е идентифицирана като страна на произход за жертви на трафик на хора около 2000-та година. След присъединяването към ЕС през 2007 г., страната ни продължава да бъде източник, особено за сексуална експлоатация и принудителен труд, насочени към по-развити държави в Западна Европа. Международни доклади, като докладите на Държавния департамент на САЩ за трафика на хора от 2010 г. последователно класифицират България като страна на произход в някои случаи на транзит и крайна дестинация за експлоатация на жертвите. През последните години България се нарежда сред страните с по-ниски нива на регистрирани жертви на глава от населението, но остава значим източник на жертви за други страни от ЕС.

Изследователски проблем

Актуалността на настоящия дисертационен труд произтича от предизвикателствата, с които трафикът на хора се характеризира като едно от най-тежките престъпления срещу човечеството в съвременния свят, накърняващо фундаментални човешки права и разрушаващо устоите на социалната справедливост, сигурността и демократичния ред. Това сложно и динамично явление, което обхваща транснационални мрежи и разнообразни форми на експлоатация като сексуална, трудова, криминална, принудителна просия и трафик с цел отнемане на органи засяга най-уязвимите групи във всяко общество.

Емпиричната база данни за явлението остава непълна, липсват продължителни изследвания върху динамиката на младите хора като рискова група, сравнителните данни за различните конфигурации на уязвимост са ограничени, а траекторията на жертвите от извеждането до устойчивата им реинтеграция не е проследена изчерпателно. В допълнение, наблюдаваното частично разминаване между международните стандарти (Протокола от Палермо, Директива 2011/36/ЕС) и тяхното практическо прилагане в България, както и нуждата от по-стабилни механизми за междуведомствена координация и оценка, очертават значими изследователски празноти. На институционално ниво

забавените съдебни процедури, ниската осъдителност и бързо адаптиращите се дигитални канали за набиране добавят допълнителни предизвикателства.

Настоящият дисертационен труд цели да анализира как исторически наследени социални неравенства и дигитално подпомагани механизми за набиране влияят върху разпространението на трафика на хора и да предложи научно обосновани препоръки за по-ефективна превенция, ранна идентификация и устойчиво възстановяване на жертвите. Чрез интегрирането на исторически, социологически и криминологично-правни перспективи изследването не само обогатява теоретичния дебат, но и разработва инструменти за измерване и повишаване на ефективността на съществуващите и бъдещи политики, подпомагайки образователните, правоохранителните и социалните структури в усилията им за справяне с това сложено и изключително вредно явление.

Описание на ситуацията в областта на изследванията

По отношение на ситуацията в областта на изследванията за трафика на хора в България се наблюдава сравнително динамично развитие, но все още може да се каже, че са белязани от недостиг на систематични научни проучвания и надеждни емпирични данни. Националната и местните комисии за борба с трафика на хора публикуват регулярни доклади и координират проекти съвместно с ресорните министерства, а университетски и изследователски институти реализират допълнителни инициативи. Въпреки това, количеството специализирани публикации остава ограничено, темите често се припокриват, а обхватът на теренните изследвания не покрива равномерно всички форми на експлоатация и уязвими групи.

Официално регистрираните случаи дават само частична представа за мащаба на явлениято, тъй като различните институции използват различни методологии. Липсват продължителни панелни изследвания, които да проследяват как се променят рисковите фактори във времето, както и национално представителни проучвания върху вътрешния трудов трафик или върху по-слабо изследваните категории жертви, включително мъже. Освен това, въпреки че дигиталните платформи да се утвърждават като основен канал за набиране, липсват интегрирани масиви от данни, които да позволят систематичен анализ и алгоритмично обучаване за ранно разпознаване на нови модели на експлоатация.

Липсата на широкообхватни емпирични данни затруднява формирането на цялостна политика, подкрепена с доказателства. Именно тук се проявява рефлексивната роля на науката - само чрез целенасочени изследвания може да бъде картографиран пътът на трафика – от набирането на жертвите през транзита до точките на експлоатация и да се разработят мерки, които ефективно прекъсват тази верига. Задълбочената,

методологично консистентна наука може да освети скритите криминални мрежи, да идентифицира променящите се уязвими групи и да измерва реалния ефект от превантивните кампании и социалните услуги. Без такава емпирична основа държавните и гражданските усилия рискуват да останат реактивни и фрагментарни.

Затова създаването на единна национална платформа за обмен на данни, разширяването на партньорствата между университети, НПО и държавни органи и въвеждането на проследими индикатори са ключови стъпки. Нови фондове за целеви изследвания и съвременни методики за оценка на въздействието биха осигурили необходимата научна основа за по-ефективна превенция, закрила и наказателно преследване на трафика на хора в България.

Обект и предмет на изследването

Обект на настоящото изследване е социалното явление „трафик на хора“, разглеждано като продукт на комплексни социални, икономически, културни и политически процеси.

Предмет на изследването е съвкупността от прилаганите мерки и политики за противодействие.

Цел на дисертационния труд

Целта на настоящият дисертационен труд е да се разкрие състоянието и да се анализират и оценят мерките и политиките за противодействие на трафика на хора с оглед на тяхната ефективност в съответствие с международните и европейски стандарти и възможности за усъвършенстване.

Задачите, свързани с постигането на така поставената цел са следните:

1. Да се проследи историческата еволюция на робството и неговото превъплъщение в съвременното общество под формата на трафик на хора.
2. Да се разгледа теоретично понятието „трафик на хора“ през призмата на социологията и други обществени науки.
3. Да се идентифицират основните социални, икономически и културни фактори, които обуславят трафика на хора.
4. Да се проследи основната нормативна уредба в международен, европейски и национален аспект.
5. Да се проведе емпирично изследване на различни целеви групи, свързани с формите на трафик на хора в България и да се анализира получената информация.
6. Да се проучат политики за противодействие на трафика на хора и да се предложат възможности за тяхното подобряване.

Основната теза на дисертацията е, че трафикът на хора е престъпление, което се интензифицира в условията на глобализацията се свят, независимо от съществуването на глобални политики за противодействие. В резултат на икономически и социални фактори, трафикът на хора се е превърнал в изключително доходоносно престъпление, основаващо се на принципите на търсене и предлагане, които включват влиянието на принудителни и притегателни фактори в държавите на произход и държавите на крайна дестинация за експлоатация на жертвите. Разработването на успешна стратегия за прилагане на политики за противодействие, насочени към уязвимите социални групи изисква познаване и разбиране на ключовите му компоненти, тяхната обусловеност и средата на развитие.

Хипотезите са следните:

- . Трафикът на хора съдържа характеристики на робството.
- . Социологическият и интердисциплинарен прочит показва, че трафикът на хора не е изолирано престъпление, а устойчива социална практика.
- . Противодействието на трафика на хора се нуждае от ефективни политики както по отношение намаляване значението на факторите, правещи хората уязвими към въвличане в трафик, така също и от конкретни мерки относно превенция, преследване на извършителите и подкрепа на жертвите.
- . Фрагментираното сътрудничество между ключовите институции за противодействие на трафика на хора е в пряка връзка с процеса на идентификация и закрила на пострадалите лица.

Методология на изследването

Дисертационният труд използва **интердисциплинарен методологичен подход**. Сложността на материята изисква прилагането на различни научни подходи социологически, културологичен, исторически, икономически, юридически.

Историческият подход е използван при проследяване трафика на хора в човешката история и проявленията на робство. Приложен е сравнителният метод при изучаване формите на робство и формите на трафик на хора. Разгледани са културологични специфики на съвременните общества, релевантни на дисертационната тема. Извършен е социално-икономически анализ на условията за развитие на изследвания проблем. Направен е правно-социологически прочит на конвенции, директиви, стратегии, закони, нормативни актове и документи.

В авторското емпирично социологическо изследване са използвани количествени и качествени методи за набиране на информация - непредставително

количествено проучване сред 273 ученици от 12 клас от училища в Благоевград, дълбочинни интервюта с единадесет жертви на трафик на хора и единадесет експерти, работещи за противодействието му. Така, емпиричните данни се пресичат с нормативен и социо-икономически анализ, за да се изведат многостепенните каузални зависимости на явлениято.

Използваната библиография се стреми да очертае многоизмерната картина на трафик на хора - съвременно робство, в която могат да се разграничат няколко ясно изразени тематични и методологически оси.

На първо място е направен опит за изграждане на корпус от международноправни източници – от Виенската декларация (1815) през Конвенцията от 1926 г. и Протокола от 1953 г. до Протокола от Палермо, директивите на ЕС, актовете на Съвета на Европа, ОССЕ и АСЕАН. Това ядро показва как понятието „робство“ постепенно се трансформира в „трафик на хора“, а нормативният фокус се измества от чистата забрана на собственост върху човек към комплексни стандарти за превенция, защита и наказателно преследване. Наред с глобалните договори, списъкът включва и български нормативни актове като Закона за борба с трафика на хора, изменения в НК, решения на МС, което позволява проследяване на транспонирането на международните норми в националното право.

Втората ос обединява историко-социологическите прочити на робството и модерните му превъплъщения. Класически трудове на Drescher, Patterson, Lovejoy, Bales и James Watson поставят трафика в дългата перспектива на икономическите цикли, световно системните анализи и културните оправдания на експлоатацията. Тези текстове са използвани като концептуален мост между „старото“ робство и днешните схеми на контрол чрез дълг, уязвимост и дигитален надзор.

Третото тематично ядро развива криминологични и икономически обяснителни модели. Автори като Aronowitz, Chuang, Shelly, Latonero или Konrad демонстрират как съвременните престъпни мрежи се възползват от либерализираните пазари, миграционния натиск и онлайн инфраструктурата. Едната линия проследява макродвижателите – глобализация, неравенства, корупция, докато друга навлиза в технологичния слой на алгоритми, крипторазплащания и рекламни платформи. По този начин се съчетава класическата теория за рационалния избор (Cornish & Clarke) с дигиталната криминалистика на XXI век (Europol IOCTA, UNODC TRACE).

В списъка е включен и обем емпирични изследвания със сравнително-регионален или секторен фокус - ситуации в Западна Африка, Югоизточна Азия, Близкия изток,

Балканите, трудова експлоатация в сектори като строителство и риболов, принудителни бракове, „кафала“, ad-fraud, военни конфликти и климатични бедствия като катализатори на уязвимост. Доклади на ILO, IOM, UNHCR, Walk Free и GAATW добавят количествени оценки като печалби, брой жертви, отраслова уязвимост, които могат да послужат за сравнителни индикатори в анализа.

Налични са и критико-феминистки и правозащитни гледни точки (Munro, Lobasz, Davidson, OSCE policy briefs), които въвеждат дискурса за пола, етическите дилеми около криминализацията на потребителя и рисковете от „коллатерални щети“ върху мигранти и секс-работници. Тази линия балансира по-репресивните наказателноправни перспективи, като изтъква нуждата от жертвено-центрирана и основана на права политика.

Българската проблематика е ситуирана чрез национални статистики (НСИ), годишни отчети на НКБТХ, правителствени постановления и академични публикации (Петрунов, Велчев, Пушкарлова, Фондация „SOS-семејства в риск“ и други). Те дават конкретно измерение на тенденциите, описани по-горе и позволяват да се тества хипотезата за „доброто ниво на нормативна хармонизация срещу неравномерно прилагане“.

В обема си тази библиография предлага интердисциплинарна основа – правна, историческа, социологическа, икономическа и технологична, върху която може да се построи критичен, емпирично подплатен дисертационен анализ на трафика на хора, ситуиран между глобалните тенденции и българския контекст.

Структура на дисертацията

Дисертационният труд е структуриран в **четири основни глави**. Освен тях, трудът включва увод, заключение, списък на използваната литература (библиография), самооценка на приноса, списък на публикациите и приложение. Всяка от основните глави съдържа по четири подглави, като накрая на всяка глава са представени обобщение и изводи, които синтезират основните акценти и аналитични резултати.

Уводът на дисертационния труд очертава ясно научната и обществената релевантност на темата, като позиционира трафика на хора едновременно като глобален и национален проблем на сигурността, правата на човека и социалната справедливост. Той аргументира актуалността чрез три взаимно подсилващи се линии - историческата приемственост между традиционното робство и съвременните форми на експлоатация, ескалиращият мащаб на престъплението в условията на глобализация, миграционни кризи и дигитализация, както и специфичната уязвимост на България като държава на

произход, транзит и в отделни случаи, дестинация. Чрез обобщаване на последните статистически данни от ООН, Евростат и Държавния департамент на САЩ уводът демонстрира както географската разпространеност, така и половите и икономическите диспропорции на жертвите, акцентирайки върху високата латентност на явлението.

В концептуален план се подчертава, че трафикът на хора е интегриран в по-широки мрежи на организирана престъпност и изисква интердисциплинарен аналитичен подход. Това задава рамката за формулиране на обект, предмет, цел, задачи и изследователска теза, които свързват социално-структурните фактори, международната правна база и емпиричните дефицити. Представената методология чрез смесване на исторически, правни, социологически и икономически подходи с авторско теренно проучване (анкета сред ученици и дълбочинни интервюта с жертви и експерти) се стреми да подчертае стремежа за балансиране на качествени и количествени данни и за преодоляване на липсата на дългосрочни, проследяващи и представителни изследвания в България.

Не на последно място, уводът мотивира структурата на дисертацията като логична прогресия от историко-концептуален преглед през теоретична рамка и емпиричен анализ до критична оценка на националните политики. Така той поставя основите за целта на труда, а именно да измери ефективността на българските мерки за противодействие на трафика на хора спрямо международните стандарти и да предложи доказателствено обосновани насоки за усъвършенстване и аргументира необходимостта от систематични научни изследвания като единствения надежден път към разбиране и пресичане на престъпните маршрути на трафикантите.

Глава I. Исторически и контекстуални основи на трафика на хора съдържа четири подглави, които последователно проследяват еволюцията на институцията на робството, анализират глобалните движения за неговото премахване, разглеждат трафика на хора като съвременна форма на робство, детерминират престъплението „трафик на хора“ чрез основните му фактори и синтезират обобщенията и изводите от разгърнатия историко-концептуален преглед. В глава I. се разглежда еволюцията на робството като една от най-дълготрайните и адаптивни институции в историята на човечеството и се очертава логическата връзка между традиционните практики на насилствено подчинение и днешния трафик на хора. Анализът започва със зараждането на робските отношения в шумерските градове-държави, проследява развитието им през класическия свят на Гърция и Рим, минава през феодалните и колониалните експлоатационни режими и достига до апогея на трансатлантическата търговия с роби

(XVI–XIX в.). Специално внимание се отделя на начина, по който различни цивилизации легитимират робството—първоначално чрез расови, етнорелигиозни и кастови йерархии, а впоследствие чрез икономическа рационализация, основана на търсенето на евтина и контролируема работна сила.

Ключова повратна точка в историческия разказ е преходът от формализирана собственост върху човешкото тяло към по-дифузни, но не по-малко насилствени практики на контрол. След серията от аболиционистки движения и международни договори—Декларацията на Виенския конгрес (1815 г.), британския Закон за отмяна на робството (1833 г.), Конвенцията за премахване на робството (1926 г.) и Протокола към нея (1953 г.)—делът на „законово признатото“ робство рязко спада. Това, обаче, не заличава икономическите стимули за експлоатация; напротив, те се преформатират в съвременни механизми за принудителен труд, дългово заробване, документна зависимост и сексуална или криминална експлоатация—модели, които днес разпознаваме под понятието „трафик на хора“.

На този исторически фон се анализира ролята на съвременната международна правна рамка—Протокола от Палермо, Конвенцията на Съвета на Европа (CETS 197) и серията стратегически документи на ЕС, ООН и ОССЕ. Макар да кодифицират минимални стандарти за превенция, закрила и наказателно преследване, тези инструменти се оказват ефективни само доколкото се претворяват в работещи национални механизми. Българският случай е предмет на следващите глави и е изследван именно през призмата на това „превеждане“ на универсални норми в конкретни институционални практики.

Анализът на историческите и съвременните форми на робство позволява да се формулират няколко взаимно свързани изводи относно неговия характер и устойчивост.

На първо място, институцията се отличава с изключителна универсалност и адаптивност. Във всяка цивилизационна епоха – от древните градове-държави през колониалните империи до днешния глобализиран свят насилственото подчинение успява да се „преведе“ на езика на своето време, сменят се юридическите дефиниции, моралните оправдания и организационните форми, но остава непроменена базовата логика на икономически изгоден контрол върху човешкия труд и тяло.

Оттук произтича и вторият извод: робството, а в наши дни и трафикът на хора, функционира като мощен икономически двигател. Постоянното търсене на евтина, лесно подчинена работна сила го превръща в устойчив компонент на глобалните вериги на стойността от плантациите и мините на Новия свят до съвременните фабрики, ферми,

строителни площадки и секс индустрията. Неравновесният принцип „търсене–предлагане“ подхранва пазар, в който хората се третират като стока, а печалбата системно надделява над елементарните етични норми.

Третата констатация очертава еволюция или по-скоро трансформация от явна собственост към по-трудно забележим, но също толкова ефективен контрол. Юридическите забрани върху владението на хора, въведени във все повече държави през XIX и XX век, не елиминират експлоатацията, а те само я изтласкват в сиви зони, където надделява невидимата принуда чрез дългово заробване, документна зависимост, заплахи, психологически и дигитални средства за контрол.

Съществена е и промяната в дискурсивните механизми за оправдаване на експлоатацията. Ако в колониалната епоха робството се оправдава с расови и религиозни аргументи, то в съвременната действителност то се обосновава чрез езика на бедността, миграционната уязвимост, неравномерното развитие и дори чрез фалшиви обещания за трудова мобилност и по-добър живот. Този идеологически преход показва, че експлоататорските практики умело се адаптират към преобладаващите социални и икономически наративи.

На следващо място стои ролята на международното право. Разнообразните конвенции, протоколи и директиви оформят важна нормативна рамка и създават политически натиск върху държавите, но без ефективни санкции, интегриран мониторинг и ресурсна осигуреност, влиянието им върху практиките на национално и местно равнище остава ограничено. Правната прогресия се сблъсква с оперативни дефицити, които позволяват на експлоатацията да персистира.

Последният извод акцентира върху необходимостта от комплексен, многопластов отговор. Историческият опит ясно демонстрира, че устойчиво противодействие може да се постигне само при едновременно прилагане на правни, икономически, социални и културни мерки, подкрепени от безусловна защита на човешките права и ефективно правосъдие. Там, където липсва едно от тези звена, системата бързо възпроизвежда нови форми на зависимост, доказвайки, че борбата срещу робството и трафика на хора изисква интегрирано, дългосрочно усилие, насочено както към корените, така и към проявленията на явлението.

Историческата и сравнителна перспектива, развита в Глава I се стреми да изгради аналитичната основа, върху която се разглежда трафикът на хора като „модерна форма на робство“. Основанието да се подчертае тази приемственост е двупосочно. От една страна, тя насочва вниманието към дълбоко вкоренените социално-икономически

структури, които продължават да произвеждат експлоатационни практики. От друга страна, тя задава критерии за оценка на съвременните политики, а именно доколко те адресират структурните причини за уязвимост, а не само явните проявления на престъплението. По този начин Глава I служи като концептуален мост към следващите части на дисертацията, където ще бъдат анализирани теоретичните модели на трафика, емпиричните данни от България и ефективността на съществуващите мерки за превенция, закрила и наказателно преследване.

Глава II. Теоретична концептуализация на трафика на хора изгражда теоретичната рамка на дисертацията, като разглежда трафика на хора през призмата на няколко допълващи се социологически перспективи и очертава структурните предпоставки, които поддържат явлението. Първо се изследва процесът на интериоризация – интегрирането на универсалните дефиниции и стандарти, формулирани в Протокола от Палермо и Директива 2011/36/ЕС, в българските закони, професионални практики и обществени нагласи. Показано е, че успешното транспониране не се изчерпва със законодателни изменения, а по-скоро е необходимо културно осъзнаване на факта, че експлоатацията не е чужд проблем, а дълбоко вградена реалност.

Социологическият поглед превръща трафика на хора от чисто криминален казус в огледало на съвременните неравенства, културни нагласи и властови асиметрии. Тъкмо той позволява явлението да бъде проследено едновременно на макро, мезо и микроплан, като всяко равнище допринася за пълната картина. Вторият аналитичен пласт развива модифицираната схема „push–pull–retain“. Наред с отблъскващите фактори като бедност и безработица и привличащите фактори като търсенето на евтина работна сила, особено място заемат удържащите механизми, а именно заробване чрез дълг, страх от институциите, емоционална манипулация и контрол върху личните документи. Именно тези невидими зависимости превръщат жертвата в подчинен ресурс, без нужда от постоянна физическа принуда.

На макрониво се анализират глобализацията, цифровата конвергенция и рестриктивните миграционни режими, които подхранват пазара на нелегален труд и експлоатация. Глобализацията не може да бъде отговорна за трафика сама по себе си, но създава благоприятна система за развитието му чрез икономически, политически и социални процеси, които увеличават мобилността, икономическото неравенство и социалната уязвимост. Ефективната превенция изисква не само наказателни мерки, а интегрирани социални, икономически и правни политики, включително реформа на

трудовете и миграционното законодателство, противодействие на корупцията и защита на уязвимите групи. В макроструктурен план явлението се захранва от бедност, хронична безработица и недостиг на законови възможности за мобилност. Именно там, където социалните институции не успяват да гарантират образование и труд, се отваря вакуум, запълван от престъпните мрежи. Така трафикът се превръща във видим индикатор за качеството на социалната система и поставя фокуса върху необходимостта от дълбоки, а не само наказателни реформи.

На мезониво се разглеждат слабостите в институционалната реакция, корупцията и регионалните престъпни мрежи, които улесняват трафикантите. Социологията очертава гъвкавите, полуформални канали - семейни, етнически и вече масово дигитални връзки, през които протича престъплението. Проследява се как престъпният „бизнес модел“ се вписва в глобалната икономика - евтиният труд, генериран в периферията, среща високото търсене в богатите центрове. Това превръща трафика в транснационална социална връзка, по-устойчива от държавните граници и налага синхронизирани международни политики, а не само двустранни споразумения.

На микроравнище се проследяват биографичните травми, семейното насилие и етническата маргинализация като личностни ускорители на риска. Изследванията показват, че уязвимостта се формира не толкова от „незнание“, колкото от ниска социална компетентност, емоционални зависимости и онлайн манипулации. Високата обща информираност, не е гаранция за това, че част от обществото не приема устни договорки или интернет обяви като нормална трудова практика, което от своя страна представлява социализиране към риск, поддържащо пазара на трафик. Следователно превенцията следва да развива дигитална грамотност и критично мислене, а не да се изчерпва с кампанийни еднократни дейности и плакати. Културно-символните пластове разкриват и допълнителни неравенства - полът, възрастта и етническата принадлежност са своеобразни „маркери“ за различна видимост и стигматизация, момчетата често се „етикетират“ като потенциални жертви, докато уязвимостта на момчетата остава скрита зад стереотипи за мъжка неуязвимост. Това обяснява защо социалната реинтеграция на оцелелите изисква не само услуги, а промяна в колективните представи, които поддържат вторична виктимизация.

Накрая, самата връзка „трафикант – жертва“ е концентриран израз на властово неравенство, защото тя материализира глобалната йерархия между център и периферия, между елити и маргинализирани групи. Социологическата перспектива именно тук е незаменима и тя изобличава структурните корени на експлоатацията и прехвърля

отговорността от „неуспелия индивид“ към обществата, които допускат възпроизводството на подобни зависимости. Затова устойчивото противодействие на трафика не може да се ограничи до наказателно право. То предполага комплексни социални политики, междуинституционални партньорства и пренаписване на културните сценарии, които оправдават експлоатацията.

Ключово място в тази цялостна картина заема описанието на прехода от традиционни към хибридни и изцяло дигитални схеми за набиране. Социалните мрежи и криптираните платформи снижиха разходите и риска за извършителите, позволявайки им чрез микротаргетиране обяви, фалшиви трудови оферти и „lover-boy“ тактики да контролират жертвите чрез алгоритмично наблюдение, икономическа зависимост и психологически натиск. Взаимното наслагване на макро-, мезо- и микродинамиките доказва, че едностранни интервенции рядко дават устойчив резултат и че ефективната превенция изисква интегриран подход, съчетаващ наказателни, социални, икономически и културни мерки.

Технологичното развитие предоставя на трафикантите на хора нови и разнообразни възможности за осъществяване на престъпната им дейност на всички етапи – от набирането и първоначалния контакт до контрола и експлоатацията на жертвите. Онлайн средата и цифровите технологии значително улесняват трафикантите, позволявайки им да достигат бързо и ефективно до голям брой потенциални жертви, при това с висока степен на персонализация. Платформи като Facebook, Instagram, TikTok и криптирани приложения като Telegram и WhatsApp вече служат като основни канали за въвлечане и контрол, давайки възможност целият процес от първоначалния контакт до организацията на пътувания да се осъществява без физическо присъствие на трафиканта.

Според доклади на UNODC и Европол, онлайн рекламите и търговията със сексуални услуги, особено с участие на деца, са се превърнали в значителен и нарастващ сегмент от трафика на хора. Доказателство за тази тенденция са случаите в САЩ и Австрия, където интернет е бил използван като основен канал за организиране на експлоатацията съответно от регистрираните случаи. Пандемията от Ковид-19 допълнително ускорява тези тенденции, тъй като локдауните и икономическата несигурност създават нови условия за онлайн набиране и експлоатация, особено сред уязвими групи като жени и деца.

Дигиталните технологии предоставят множество преимущества за престъпните мрежи като възможност за масово и автоматизирано набиране чрез чат-ботове и алгоритми за таргетиране реклами, използване на криптовалuti за заплащане на услуги

и комуникация през криптирани платформи, което осигурява висока степен на анонимност и минимална проследимост. Тази комплексна инфраструктура значително затруднява усилията на правоохранителните органи и неправителствените организации да идентифицират и прекратят дейността на трафикантите.

В същото време цифровите технологии имат и потенциал да бъдат мощно средство за противодействие на трафика на хора. Докладът на ОССЕ и инициативата Tech Against Trafficking идентифицират над 300 технологични решения, които подпомагат идентифицирането на жертвите, анализа на данни, управлението на веригата на доставки, корпоративната отчетност и овластяването на работниците. Бизнесът е основен потребител на тези технологии, последван от НПО и правоприлагащи органи, като частният сектор доминира като разработчик. Въпреки това се препоръчва фокусът да премине от създаване на нови към масово прилагане и систематично оценяване на вече съществуващите решения.

От друга страна, правната рамка за онлайн платформите остава недостатъчно ефективна, тъй като голяма част от тях разчитат на доброволни стандарти и саморегулация, което води до непоследователни и забавени реакции на документиращи злоупотреби. Развиващите се технологични възможности, съчетани с пропуски в законодателството и недостатъчна координация между институциите, повишават риска и създават благоприятна среда за нови форми на експлоатация.

В резултат, съвременната динамика на трафика на хора все по-често се измества от традиционните физически маршрути към виртуални и цифрови канали. Следователно, институциите следва да адаптират подходите си, въвеждайки както технологични инструменти за ранна идентификация и проследяване на онлайн престъпната дейност, така и ясни и ефективни регулаторни механизми, които да държат онлайн посредниците отговорни и да намаляват анонимността на трафикантите.

От направения анализ се налагат няколко съществени извода. На първо място, трафикът на хора е силно адаптивен към технологичните и социалните промени, поради което статичните регулации губят ефективност. На второ място, културното и професионално осмисляне на проблема е толкова важно, колкото и нормативната хармонизация, тъй като без него вътрешният трафик остава недооценен. Трето, причините за явлението действат едновременно на макро-, мезо- и микрониво, затова политиките следва да съчетаят икономически мерки за намаляване на неравенствата, институционални антикорупционни усилия и индивидуална превенция, насочена към най-уязвимите групи. Накрая, дигитализацията изисква проактивен мониторинг на

онлайн средата и въвеждане на задължителни стандарти за онлайн платформи, както и мултидисциплинарни подходи, които да комбинират социална работа, правна помощ и финансови разследвания.

С тези изводи Глава II се стреми да докаже, че трафикът на хора функционира като високо технологична и социално вградена система. Това определя нуждата от комплексен, координиран отговор, който интегрира правото, технологиите и социалната политика и подготвя основата за емпиричната и политико-оценъчна работа в следващите части на дисертацията.

В глава III. Емпирична рамка и верификации е представено проведеното емпирично изследване.

Цел и задачи

Основната цел е чрез комбиниран качествено-количествен подход да се анализира многоизмерният характер на трафика на хора в България, както и ефективността на съществуващите политики и механизми за неговото ограничаване. Изследването обединява три допълващи се метода - анкетно проучване сред ученици, дълбочинни интервюта с пострадали лица и интервюта с експерти с цел постигане на максимална аналитична дълбочина и валидност на изводите.

По-конкретно, чрез количествената част се изследва информираността, нагласите и степента на разпознаване на рисковите схеми сред младежите в критичния *„прозорец на уязвимост“*, характерен за възрастта им при завършване на средното образование.

Качественият компонент възстановява субективните преживявания на жертвите и разкрива психологическите и социалните фактори, които улесняват въвличането им в трафик, като показва защо познанията за риска не винаги предотвратяват експлоатацията.

Експертните интервюта, от своя страна, свързват емпиричните данни с институционалната реалност, оценяват ефективността на превантивните и защитни системи, идентифицират предизвикателствата в прилагането на политики и предлагат насоки за подобрене на координацията и сътрудничеството между различните институции.

Интегрирането на резултатите от трите изследователски нива позволява цялостен поглед върху трафика на хора в България - от осведомеността и уязвимостта на потенциалните жертви, през личния опит на пострадалите до реалната институционална реакция и в допълнение на това дава възможност за формулиране на практически препоръки за подобряване на съществуващите политики и практики.

Изследователски въпроси

Формулирането на изследователските въпроси към емпиричната част беше необходимо, за да превърне общите цели и хипотези на дисертационния труд в ясно дефинирани оперативни измерими стъпки, да насочи подбора и дизайна на анкетата и интервюта и да гарантира прехода от теоретичната рамка към конкретната методология.

Изследователски въпроси към анкетното проучване сред ученици

1. Какво е нивото на информираност на учениците от 12 клас относно рисковете, свързани с трафика на хора?
2. До каква степен младите хора разпознават схемите на трафикантите и знаят към кого да се обърнат при заплахата и риск?
3. Какви са нагласите и готовността на учениците да потърсят помощ или да споделят информация при потенциална ситуация на риск?
4. Какви са основните източници на информация за трафика на хора според учениците и как това влияе върху поведението им?

Изследователски въпроси към дълбочинните интервюта с жертви

1. Какви са основните подходи и механизми, по които лицата биват въвличани в ситуации на трафик на хора в България?
2. Кои психологически и социални фактори улесняват въвличането в експлоатация, дори при наличие на определена информираност за риска?
3. Как преживелите трафик лица възприемат институционалната подкрепа и процеса на реинтеграция след преживяна експлоатация?

Изследователски въпроси към интервюта с експерти

1. Как експертите оценяват ефективността на действащите политики и механизми за идентификация, превенция и защита на жертвите на трафик на хора?
2. Какви са основните предизвикателства и затруднения при координацията и сътрудничеството между институциите, работещи за противодействие на трафика на хора?
3. Какви практически мерки и препоръки предлагат експертите за подобряване на националната политика и междуинституционалното взаимодействие?

Общи интегративни изследователски въпроси

1. В каква степен съществуващите политики отговарят на реалните нужди на уязвимите групи и пострадали лица?

2. Кои аспекти от цялостната система на противодействие са ефективни и кои се нуждаят от подобрене според трите изследователски подхода?

Респонденти

Анкетното проучване е насочено към учениците от гимназиалния етап (12 клас) в средните училища на град Благоевград. Проведено е присъствено през учебната 2024 година. Извадката обхваща 273 респонденти, подбрани целенасочено по предварително дефинирани критерии, а именно възрастов диапазон, съответстващ на последната учебна година преди завършване и принадлежност към съответна образователна степен. Въпросникът е стандартизиран, изследването е непредставително, а подборът е невероятностен, т.е. целенасочен, като в изследването са включени точно онези училища и класове, които отговарят на поставените параметри.

Респондентите потвърждават полово-балансиран профил на извадката, като жените (момичетата) са леко доминираща група – 138 жени (момичета) - 50.55%, 126 мъже (момчета) - 46.15%. Сред анкетиранияте 273 респонденти, 9 са избрали опцията „Предпочитам да не отговарям“ на въпроса за пола, което съставлява около 3,3% от извадката. Този отговор, макар и в малък дял, носи важно аналитично значение. От една страна отразява повишена чувствителност към въпросите за личната идентичност и известна резервираност към категоризирането по традиционните бинарни модели (мъж/жена). От друга страна, подобен избор може да е резултат от стремеж към по-голяма анонимност, нежелание за споделяне на чувствителна информация или отразява индивидуални убеждения, свързани с разбирането за пола като социално и културно обусловена категория.

В социологически план този резултат показва, че дори сред младежка извадка в България вече се наблюдава известна тенденция към преосмисляне на идентичността и търсене на по-голяма свобода в самоопределянето. Това следва да бъде отчетено при бъдещи изследвания в сферата на трафика на хора, като се предвиди по-широк спектър от опции за самоидентификация и се подчертае гарантирането на анонимност. В крайна сметка, появата на този тип отговори подсказва необходимостта от по-голяма чувствителност и адаптивност в методологията на емпиричните социални изследвания, особено когато се изследват уязвими или младежки групи.

Проведеното проучване се проведе анонимно в съответствие с изискванията за изследователска етика.

В рамките на настоящото изследване бяха проведени полуструктурирани дълбочинни интервюта с единадесет експерти, работещи в сферата на

противодействието на трафика на хора и закрилата на пострадали лица. Интервютата се проведеха в периода ноември 2024 – януари 2025 г., като в повечето случаи беше предпочитан личен или онлайн формат посредством платформи като Zoom и Messenger. Това улесни достъпа до респондентите и гарантира по-голяма гъвкавост при договарянето на времето и начина на провеждане на разговорите, особено в случаите, когато участниците се намираха в различни населени места и дори извън границите на България или имаха затруднения да присъстват на място. Онлайн интервютата чрез Zoom и Messenger допринесоха за повишаване на усещането за анонимност и сигурност в част от интервюираните, работещи със значително чувствителни казуси.

Емпиричната част на дисертацията беше допълнена чрез провеждането на дълбочинни полустандартизирани интервюта с единадесет жертви на трафик на хора в периода август-октомври 2024 г. Целта на провежданите интервюта е да се идентифицират индивидуалните и контекстуалните фактори, които улесняват експлоатацията, да се проследи субективното преживяване на контактите с институции и услуги и да се оцени в каква степен съществуващата система за закрила успява да отговори на реалните потребности на жертвите. Поради етични и методологични съображения акцентът беше поставен върху пълнолетни лица, които вече са стабилизирани в резидентна или реинтеграционна услуга за срок от минимум три месеца. Всички респонденти към момента на интервюто са били настанени в държавни приюти за жертви на трафик (ПВЖТХ).

Инструменти

Анкетната карта, използвана в изследването с ученици от гимназиален етап, представлява стандартизиран въпросник, съставен основно от затворени въпроси с предварително зададени отговори. По-голямата част от въпросите включват тристепенна скала, като изискват избор между отговори от типа „Да/Не/Не мога да преценя“, докато други позволяват „повече от един отговор“ и така дават възможност да се обхванат различни гледни точки и лични впечатления на участниците. Включени са въпроси с опция за свободен текст, които предоставят възможност на респондентите да добавят свои собствени отговори, ако смятат, че нито един от предложените не отразява тяхното мнение.

Структурата на въпросника следва количествена методология, целяща да събере обективни и сравними данни за информираността и нагласите на младите хора относно трафика на хора. Темите, които покрива, включват разпространението и значимостта на проблема на национално и европейско равнище, идентификацията на уязвими групи,

основните причини за въвличане в трафик, уязвимостта на младежите, ролята на интернет и социалните мрежи, информираността за наличните институции и линии за помощ, както и готовността за превантивни действия преди пътуване или работа в чужбина. Освен това, въпросникът съдържа и демографски въпрос за пола на участника. Предимството на използвания инструмент е, че позволява статистически анализ на получените данни, търсене на зависимости между демографските характеристики и дадените отговори, както и възможност за проследяване на поведенчески и когнитивни модели при учениците. Подходът с основно затворени въпроси улеснява както събирането, така и обработката на информацията, което е особено важно при изследвания с по-голям брой участници.

Въпреки че в анкетната карта е упоменато, че въпросникът може да бъде попълнен за около три минути, на практика беше предвидено време между пет и десет минути, тъй като този интервал позволяваше на респондентите да прочетат внимателно въпросите, да обмислят отговорите си и да маркират вярното за тях. Допълнително, продължителното време дава възможност за изясняване на евентуални неясноти, особено при въпросите, в които се изисква избор на повече от един отговор или добавяне на собствено мнение. Това намалява риска от прибързани, необмислени или формални отговори и допринася за по-голяма достоверност и валидност на събраните данни. Осигуреният по-широк времеви прозорец е и добра практика при работа с ученици, които имат различно темпо на четене и ориентиране в анкетната карта.

Въпросникът за провеждане на дълбочинно интервю с експерти, работещи в сферата на противодействие на трафика на хора и закрила на жертвите, представлява изследователски инструмент, който е структуриран като полустандартизирано интервю. Той включва поредица от отворени въпроси, насочени към разкриване на индивидуалната и институционалната експертиза на респондентите, тяхното мнение за актуалното състояние и предизвикателствата пред политиките за превенция, закрила и реинтеграция на жертвите.

Седемнадесетте въпроса са подбрани така, че да обхванат всички ключови аспекти на проблема – от професионалния опит и конкретните мерки, прилагани от организацията, през идентификацията на „скритите“ форми на експлоатация и необходимостта от обучение на медицински и социални служители, до анализ на нормативната уредба и ефективността на междуинституционалното сътрудничество. Особено внимание е отделено на ролята на здравните специалисти, кризисната

интервенция, процесите на реинтеграция, нуждата от научни изследвания и професионалната супервизия.

Въпросникът позволява на експертите да коментират актуални законодателни промени, да изразят мнението си за нови форми на експлоатация и да дадат препоръки за подобряване на практиките. Отвореният характер на въпросите дава възможност за гъвкавост и дълбочина на отговорите, което улеснява разкриването на „невидими“ проблеми, пречките пред ефективната закрита и потенциални решения, които не биха могли да бъдат уловени чрез анкетни инструменти.

Като цяло, този изследователски инструмент беше използван, защото отразява принципите на качествената методология и е подходящ за анализ на системни и институционални предизвикателства, събиране на експертни мнения и формулиране на практически насоки за усъвършенстване на политиките за противодействие на трафика на хора.

Въпросникът за интервю с пострадали лица беше замислен като класически инструмент за дълбочинно интервю, целящо да „улови“ целия жизнен цикъл на жертвата – от личните социално-демографски предпоставки, през самия процес на въвличане и експлоатация, до начина, по който институционалната система реагира и подпомага реинтеграцията. Въпросите са групирани в пет логически блока.

Първият блок обхваща базовия профил и обстоятелствата, способствали уязвимостта (възраст, образование, семеен фон, детство, евентуални зависимости и ранни травми).

Вторият блок реконструира механизма на трафика по отношение на това, как е осъществено набирането, какъв контрол е упражняван (отнемане на документи, ограничения на придвижването, достъп до доходи), колко е продължила експлоатацията и дали жертвата е осъзнавала ситуацията си.

Третият блок описва момента на идентификацията и първият институционален контакт – първични емоции, информираност за права, оценка на здравните и психологичните интервенции, наличието на процесуален представител и реалните стъпки по разследването.

Четвъртият блок изследва качеството на дългосрочната подкрепа, а именно кой помага в реинтеграцията, кои услуги липсват, как самите жертви биха ограничили трафика.

Петият блок описва нагласите към разследването и съдебния процес, представляващ сложна композиция от надежда, страх и недоверие, която се моделира

още в първите минути след излизането от експлоатацията и продължава да се развива по време на разследването и съдебните фази.

Комуникацията е изцяло отворена и наративна, което позволява на интервюираните да задава темпото и детайла. Присъстват и някои затворени въпроси при регистриране на „карта на емоции“, където респондентът може да посочи преживени състояния (стрес, срам, облекчение, недоверие и други.). Този подход, представляващ свободен разказ с лека семиотворна скала, осигурява баланс между богат контекст и минимална структурираност, необходима за сравнение между казусите.

Валидност и надеждност

За да се гарантира валидността и надеждността на инструментите са приложени различни мерки.

Анкетата за ученици

С цел осигуряване на достоверност и яснота на въпросите, те бяха съпоставени с примери от проведени европейски и български проучвания по темата. В последствие анкетата беше тествана сред 24 ученика, за да се провери дали формулираните въпроси са разбираеми и еднозначни. При установяване на неясни или подвеждащи въпроси, те са преформулирани до постигане на пълна разбираемост за респондентите. След приключване на пробното попълване се анализира логическата свързаност на отговорите и степента на вътрешна консистентност. Резултатите показаха висока степен на последователност между отговорите и почти пълно съвпадение при повторно попълване, което потвърждава надеждността и стабилността на въпросника.

Въпросникът за експерти

Въпросникът обхваща всички основни аспекти – от превенцията на трафика на хора до съдебното преследване на извършителите и предоставянето на подкрепа за жертвите. С цел валидиране на съдържанието, въпросите са предоставени на самите експерти – социални работници, представители на комисии и неправителствени организации с молба да оценят тяхната уместност и пълнота. Експертите потвърдиха, че въпросите са адекватни и обхващат съществените теми, свързани с противодействието на трафика на хора.

Интервютата с жертви на трафик

Тази част от изследването представлява най-деликатния компонент. С цел да се избегне ненужен стрес или неудобство за респондентите, въпросите са предварително консултирани с психолог и социален работник. Интервютата започват с по-леки и неутрални въпроси, за да се създаде спокойна и безопасна атмосфера за споделяне.

Етика на изследването

Настоящото дисертационно изследване е изцяло съобразено с основните етични принципи при провеждане на социални емпирични проучвания, свързани с чувствителни теми като трафика на хора. Теренната работа е проведена при стриктно спазване на принципите за доброволност и информираност.

В анкетното проучване, всички участници са попълнили анкетите доброволно след предоставено писмено разрешение от Регионалното управление на образованието. Анонимността на отговорите и поверителността на събраните данни са гарантирани чрез липса на лична идентификация на участниците и съхранение на базата данни единствено за академични и научно-изследователски цели.

По отношение на **интервютата с експерти**, всеки интервюиран предварително получи покана, в която са описани целта на проучването, очакваното времетраене на разговора, естеството на събираните данни и правото във всеки момент да се оттегли без негативни последици. Съгласието се удостовери преди началото на интервюто.

По отношение на **интервютата с жертви на трафик на хора**, след предварително получено разрешение от Националната комисия за борба с трафика на хора (НКБТХ), както и от директорите на ПВЖТХ в градовете Варна, София и Бургас, екипите от социални работници, психолози и директори осъществиха посредничество при информираното представяне на изследването пред потенциалните участници. След деклариране на информирано съгласие от страна на респондента се насрочваше среща в подходящо помещение, гарантиращо конфиденциалност, спокойствие и психологическа безопасност.

Всички респонденти бяха информирани предварително за своите права: доброволност на участието, възможност за отказ по всяко време без негативни последици, гарантирана анонимност, както и правото да не отговарят на въпроси, които предизвикват емоционален дискомфорт. Формулярът за информирано съгласие беше съставен на ясен и достъпен език и включваше разяснение относно целите на изследването, ползите, правото на прекратяване и наличните форми на подкрепа. Изрично беше подчертано, че изследването не е свързано с полицейско или съдебно разследване.

Интервютата с жертви на трафик на хора следваха полуструктуриран формат, който осигуряваше гъвкавост и възможност за адаптация в реално време. Работата с тази уязвима група изискваше деликатен подход, основан на етичния принцип „*do not harm*“,

което означаваше стриктно избягване на повторна виктимизация или емоционално претоварване.

Разговорът започваше с неутрални теми с цел изграждане на доверие, а чувствителни въпроси се въвеждаха постепенно и само при видима стабилност на участника. Контролът над интервюто беше изцяло в ръцете на респондента, който имаше правото да пропусне въпрос, да поиска пауза или да прекрати срещата без обяснение. При първи признаци на дистрес темата се променяше или интервюто се прекъсваше.

Местата за провеждане на интервютата бяха избирани така, че да се гарантира поверителност и сигурност. В град София и град Варна респондентите бяха подкрепяни от директорите на приютите, а в Бургас от психолог и социален работник. Всички срещи се провеждаха от едно и също лице с опит в работа с уязвими групи и техники за активно слушане и стабилизация. При необходимост се осигуряваше незабавна подкрепа от психолог.

Интервютата не бяха записвани с технически средства. Вместо това се водеха ръкописни бележки, които впоследствие се транскрибираха и криптираха. Личните данни се заместваха с кодове и се съхраняваха отделно от съдържанието на разговора. При анализа не се разчиташе на допълнителен натиск за потвърждение на твърденията, а на съпоставяне с институционални, съдебни или медицински документи, когато това беше възможно.

Нито един от респондентите не се възползва от правото си да откаже отговор или да прекрати участието си, което свидетелства за установеното доверие и създадената защитена среда. В случай на противоречие между научния интерес и благополучието на участника, безусловен приоритет беше отдаван на защитата на човешкото достойнство и психо-емоционалната стабилност.

Резултати

За статистическата обработка на получените резултати от проведеното анкетно проучване сред ученици са използвани два основни инструмента – SPSS (Statistical Package for the Social Sciences), 27.0 за Windows за обработка на множествени отговори, кръстосани анализи и изчисляване на описателни показатели, както и Microsoft Excel за допълнителна систематизация и визуализация на резултатите. Представянето на резултатите е подпомогнато от графики и таблични обобщения, съобразени с изискванията за академична отчетност.

Интервютата с експертите се провеждаха както присъствено, така и дистанционно чрез защитени връзки в Zoom или Messenger, в зависимост от удобството и техническите

възможности на участниците. Разговорите бяха аудио или видеозаписвани единствено с дадено предварително съгласие. Записите се съхраняват в криптирана форма и ще бъдат окончателно изтрети една година след публичната защита на дисертационния труд. В допълнение на това е създаден самостоятелен криптиран контейнер с помощта на VeraCrypt, защитен със силна, уникална парола и е достъпен на локален компютър без връзка с облачни услуги. По този начин неразрешен достъп до съдържанието е практически изключен, а след изтичането на едногодишния срок, предвиден в етичния протокол, контейнерът ще бъде окончателно изтрит.

Глава IV на дисертацията е озаглавена **„Противодействие на трафика на хора в България“** и разглежда задълбочено политиките и мерките за противодействие на трафика на хора в България, като ги позиционира в контекста на международните стандарти и глобални подходи. Първоначално е направен преглед на еволюцията на международните парадигми за противодействие – започвайки от първоначалния модел *„3P - prosecution, protection, prevention“* (наказателно преследване, защита и превенция) и преминавайки към по-съвременните подходи *„4P - Prevention, protection, prosecution, partnership“* и *„5P - Prevention, protection, prosecution, partnership, participation“*, които добавят партньорство между институциите и гражданското общество и активно участие на жертвите в политиките за противодействие. Главата разглежда влиянието на историческите събития и съвременните тенденции като дигитализацията, климатичните промени и нарастващата корпоративна отговорност върху развитието на тези модели.

Втората част се фокусира конкретно върху състоянието на българската нормативна и институционална рамка. България е представена като страна с добре развита правна основа, която криминализира всички форми на трафика на хора, включително сексуална експлоатация, трудова експлоатация, принудителна просия и трафик с цел отнемане на органи. Подчертава се ролята на ключовите институции – Националната комисия за борба с трафика на хора (НКБТХ) и Местните комисии (МКБТХ), като се изтъква тяхната водеща роля в координацията и мониторинга на прилагането на политиките. Въпреки позитивните страни на нормативната база, емпиричният и сравнителният анализ откриват значителни оперативни предизвикателства като ограниченото прилагане на механизмите за конфискация на имущество от трафикантите, недостиг на места и специализирани услуги за настаняване и подкрепа на жертвите, както и трудности при постигане на ефективна междуведомствена координация.

Отделя се специално внимание на възможността за сертифициране на неправителствените организации, ангажирани с подпомагане на жертвите на трафик, което би гарантирало по-високо качество на предоставяните услуги и би засилило доверието между институциите и гражданския сектор. Предлага се също така създаването на единна цифрова платформа за обмен на оперативна информация между институциите, която би подобрила ефективността на превантивните и наказателни мерки.

Сертифицирането на неправителствените организации, които работят с жертви на трафик, е ключово по три взаимно свързани причини. На първо място то гарантира професионален минимум – доказани компетенции на екипа, ясни процедури за защита на личните данни, вътрешни правила срещу вторична виктимизация и механизми за външен контрол. Без подобен филтър държавата рискува да делегира чувствителни задачи като кризисно настаняване, психотерапия, правна помощ, на структури, чиито капацитет или етичен кодекс не са потвърдени. Именно затова GRETA и Европейската комисия препоръчват въвеждане на „лицензиране“ на специализираните доставчици на услуги. При липса на такъв режим се подкопава четвъртото „Р“ – партньорството – защото публичните институции не могат да бъдат сигурни кой всъщност стои отсреща.

На второ място, сертификацията улеснява въвеждането на единната цифрова платформа, за която стана дума вече в дисертацията. Ако всяка акредитирана НПО използва намерените в сертификата стандарти за кодиране на случаи, оценка на уязвимост и индикатори за резултатност, данните ѝ могат да се вливат директно в общия облак на МВР, прокуратурата и социалните служби. По този начин се преодолява настоящата фрагментация, заради която България губи достъп до пълната аналитична картина. Сертифицираните организации се превръщат във „валидирани възли“ на веригата за обмен на информация, което е „prerequisite“ за наблюдение на онлайн набирането и проследяване на рецидивни трафиканти в реално време.

Трето, удостоверяването на организационните и финансовите стандарти обвързва НПО-сектора с корпоративната дължима грижа, зaleгнала в новата европейска директива. Когато една строителна или аграрна компания трябва да докаже, че веригата ѝ за доставка е „чиста“, тя ще работи само с акредитирани партньори за обучения, мониторинг и одит. По този начин сертификацията натоварва неправителствения сектор със стратегическа функция, което не просто да оказва грижи за жертвите, а да служи като проверим гарант за отговорното поведение на бизнеса. Така петото „Р“ – реинтеграцията и повторното овластяване получава реален ресурс - фирмите, обвързани чрез

сертифицираните НПО, могат да предлагат защитени работни места и професионални стажове за оцелели от трафик.

Следователно сертифицирането не е административна формалност, а инструмент, който заключва веригата, описана в предходната подглава. То превръща нормативната хармонизация в конкретна инфраструктура на доверие, интегрира неправителствения опит в националната система за данни, подпомага достъпа до европейско финансиране и разширява партньорството към бизнеса. Единно прилагано, това изискване би позволило на България да премине от епизодични пилотни инициативи към устойчива, измерима и дигитално обезпечена политика – точно онова „второ поколение“ реформи, което прави парадигмата „3P–4P–5P“ реално действаща.

Формулират се стратегически препоръки за оптимизиране на политиките за противодействие на трафика на хора в България. Сред тях са по-доброто бюджетиране с ясни измерими индикатори за ефективност, изграждането на централизирана национална база данни, инвестиции в социални програми за уязвимите групи, както и засилване на техническите и финансовите ресурси за подобряване на дигиталните и финансовите разследвания. Подчертава се второто поколение предизвикателства пред България, като се предоставя цялостна визия за развитието на устойчиви и ефективни политики за справяне с трафика на хора.

Настоящият дисертационен труд разглежда трафика на хора като многоаспектно социално явление, което съчетава исторически, икономически, социални, правни и културни фактори. Анализът показва, че трафикът на хора е не просто криминално деяние, а дълбоко вкоренена социална практика, устойчива във времето и способна да се адаптира към съвременните условия, включително чрез активно използване на цифровите технологии и социалните мрежи.

От изследването проличава, че България демонстрира високо ниво на формално съответствие с международните и европейските стандарти и разполага с развита нормативна база за противодействие на трафика на хора. Въпреки това, прилагането на политиките на практика остава неравномерно и непълноценно. Основните международни мониторингови доклади потвърждават този структурен дефицит – съществуват добри законови рамки и стратегически документи, но реализацията на политиките в теренни условия е ограничена от липсата на устойчиво финансиране, фрагментирана координация и недостатъчно специализирано обучение на служителите.

Ключовото предизвикателство е преодоляване на разминаването между законодателното равнище и практическата реализация. Въпреки наличието на

значителни ресурси и изградени институционални механизми, оставащите слабости – като липсата на единна цифрова база данни, хроничният недостиг на приютни места и недостатъчната социална подкрепа за жертвите – създават риск от неефективно противодействие и повторна виктимизация.

Освен това анализът разкрива, че превенцията остава подценен компонент от стратегическия модел. Въпреки съществуващите програми и инициативи за обществена информираност, липсва системен подход, който интегрира образование, дигитална грамотност и социална политика. В този контекст, значително място следва да заемат неправителствените организации, които трябва да бъдат сертифицирани и интегрирани по-ефективно в националната рамка за борба с трафика. Това би позволило по-голяма отчетност, прозрачност и ефективност на предлаганите услуги, особено на местно ниво.

Дисертационният труд подчертава и нуждата от засилено международно сътрудничество и обмен на добри практики. Българският национален механизъм за насочване на жертви на трафик следва да се адаптира и надгради, включвайки успешни модели от други европейски страни като Румъния и Хърватия. Подобряването на дигитализацията и устойчивото финансиране на приютите чрез общински бюджети би допринесло за създаването на по-гъвкави и ефективни местни структури за закрила и подкрепа. На база направените изводи се очертават и някои препоръки за подобряване на националната политика за противодействие на трафика на хора:

- ▶ Създаване на единна цифрова платформа за споделяне на информация между всички ангажирани институции и неправителствени организации;
- ▶ Засилване на превенцията чрез систематично интегриране на образователни програми в училищата и целенасочена работа с уязвимите общности;
- ▶ Изграждане на мултидисциплинарни мобилни екипи и засилване на капацитета за провеждане на финансови разследвания и конфискация на активи на трафикантите;
- ▶ Осигуряване на устойчиво ресурсно обезпечаване и финансиране на приютите и социалните услуги за жертви на трафик, включително чрез активиране на местните бюджети;
- ▶ Засилване на международното сътрудничество и обмяна на опит за прилагане на ефективни практики от други страни от ЕС.

Обобщено, само чрез последователно прилагане на посочените мерки и активизиране на съществуващите механизми, България ще успее да превърне своя

значителен нормативен и институционален потенциал в реални и устойчиви резултати за противодействие на трафика на хора.

Трафикът на хора е огледало на неравенствата и пропуските в социалната тъкан. България разполага с изчерпателна нормативна рамка и все по-добра институционална архитектура, но истинската промяна следва да настъпи там, където законът среща човека - в училищната класна стая, на работното място, в граничния пункт, в онлайн-пространството и в кризисния център. Само чрез устойчиво финансиране, технологично обновяване и социални инвестиции в уязвимите общности можем да превърнем „силната хартиена защита“ в реален щит за хората, чийто достоен живот е застрашен от съвременното робство.

Ограничения и бъдещи насоки на работа

Ограниченията на настоящото изследване произтичат най-вече от неговия географски обхват и от отсъствието на продължително проследяване на участниците. Фокусът върху една конкретна област - град Благоевград, позволява задълбочен локален анализ, но едновременно с това изисква представителна информация, включваща други региони с различен социално-икономически профил, етнокултурна структура или институционална конфигурация. Липсата на продължително измерване означава, че изследването отразява конкретни нагласи и мнения, без да може да проследи как те еволюират под влияние на нови политики, кампании или кризи.

Тези ограничения очертават две ключови направления за бъдеща работа. Първо, необходимо е разширяване на проучването към по-широк кръг образователни и социални контексти – малки населени места, уязвими общности в периферни региони, както и училища с различни профили (професионални гимназии, специализирани училища, вечерни и дистанционни форми). Второ, препоръчително е провеждане на лонгитудно изследване, с измерване на динамиката на нагласите във времето –например изследвания на същите респонденти през интервал от 12–24 месеца или провеждане на кохортни сравнения между последователни випуски. Това би позволило да се оцени трайността на интервенциите и да се прогнозира ефективността на различни превантивни стратегии в дългосрочен план.

САМООЦЕНКА НА ПРИНОСА В ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЯ

- ▶ Преосмислена е визията за трафика на хора като модерна форма на робство, проследена в исторически план и верифицирана в различни времеви контексти в България.
- ▶ Конструирана е многослойна аналитична рамка на явлението „трафик на хора“, която интегрира дигитализацията с класическия модел „push–pull–retain“ и показва как криптирани канали и платформи за наемане създават „невидим контрол“ над трафика на хора.
- ▶ В рамките на българския контекст е реализирано емпирично изследване (с използване на количествени и качествени методи), което откроява връзката между онлайн поведението на младежите и конкретни практики на въвличане.
- ▶ Изведен е индикатор за качествена оценка на социалните услуги, допълващ доминиращите количествени показатели и адресиращ установения структурен дефицит в националните и местните програми, свързани с трафика на хора.
- ▶ Предложено е сертифициране на неправителствените организации, ангажирани с подпомагане на жертвите на трафик, което би гарантирало по-високо качество на предоставяните услуги и би засилило доверието между институциите и гражданския сектор.

СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ

1. Костадинова, Л. 2022. „Трафикът на хора като част от човешката история“. *Докторантите в науката, 5: Сборник от докторантски разработки, представени на Докторантско училище и 5-а Докторантска научна сесия на Философския факултет към Югозападен университет „Неофит Рилски“, 16–17 декември 2021 г.*, състав. Борис Манов, Силвия Кръстева, Петрана Стойкова, Иво Минков и Анастас Ифандиев,. Благоевград: Югозападен университет „Неофит Рилски“. ISBN 2738-8328., с. 128–137.
2. Костадинова, Л. 2022. *Каузални зависимости между факторите за развитие на престъплението трафик на хора. Втора международна конференция „Постглобалност: криза и бъдеще“*, 20–21 октомври 2022 г., Философски факултет, Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград.
3. Костадинова, Л. (2024). Глобални модели за противодействие на трафика на хора. *Общественовъзпитание*, 59(1). ISSN 0204-8515 (печатно), ISSN 2738-8778 (онлайн), с.41.
4. Костадинова, Л. (2024). *Актуални тенденции и предизвикателства при престъплението трафик на хора. Докторантите в науката. 7: Сборник от докторантски разработки, представени на Докторантско училище и 7-а Докторантска научна сесия (14.12.-15.12.2023)*, Философския факултет, Югозападен университет „Неофит Рилски“, ISSN 2738-8328, с. 476-488.

**SOUTHWEST UNIVERSITY "NEOFIT RILSKI"
BLAGOEVGRAD**

**PHILOSOPHY FACULTY
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY**

**"TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS IN BULGARIA – MEASURES AND
POLICIES TO COUNTERACT THE PHENOMENON"**

DISSERTATION FOR THE AWARD OF THE EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC
DEGREE OF "DOCTOR" IN THE PROFESSIONAL FIELD
3.1 SOCIOLOGY, ANTHROPOLOGY AND CULTURAL STUDIES

Doctoral Program – Sociology

**SUPERVISOR
PROF. D.N. VALENTINA MILENKOVA**

DOCTORAL STUDENT
LYUBKA KOSTADINOVA

Blagoevgrad, 2025

CONTENTS

DECLARATION OF AUTHENTICITY.....	p.4
LIST OF ABBREVIATIONS.....	p.6
INTRODUCTION.....	p.8
CHAPTER I. HISTORICAL AND CONTEXTUAL BASES OF HUMAN TRAFFICKING	
1. Evolution of the institution of slavery.....	p.21
2. Global movements for the abolition of slavery.....	p.33
3. Human trafficking as a modern form of slavery.....	p.39
4. Determining the crime of human trafficking.....	p.52
5. Summary and conclusions from Chapter I.....	p.61
CHAPTER II. THEORETICAL CONCEPTUALIZATION OF HUMAN TRAFFICKING	
1. Internalization of human trafficking.....	p.64
2. Human trafficking through the lens of sociology.....	p.77
3. Causal relationships between the factors contributing to the development of the crime.....	p.88
4. Current trends in methods of recruiting victims of human trafficking.....	p.100
5. Summary and conclusions from Chapter II.....	p.110
CHAPTER III. EMPIRICAL FRAMEWORK AND VERIFICATIONS	
1. Research design and empirical techniques for analyzing human trafficking.....	p.114
2. Results from an empirical study among 12th grade students regarding awareness and attitudes towards human trafficking.....	p.123
3. Results from interviews with experts.....	p.146
4. Results from interviews with victims of human trafficking.....	p.161
5. Summary and conclusions from Chapter III	p.174
CHAPTER IV. COUNTERING HUMAN TRAFFICKING IN BULGARIA	
1. Global paradigms for combating human trafficking and protecting victims.....	p.177
2. Policies for combating human trafficking in Bulgaria.....	p.182
3. National legal and political framework in Bulgaria.....	p.189
4. Summary and conclusions from Chapter IV	p.214
CONCLUSION.....	p.216

REFERENCES.....	p.219
SELF-ASSESSMENT OF THE CONTRIBUTION TO THE DOCTORAL DISSERTATION.....	p.238
LIST OF PUBLICATIONS.....	p.239
APPENDIX 1. SURVEY FORM FOR SCHOLARS.....	p.240
APPENDIX 2. QUESTIONS FOR IN-DEPTH INTERVIEWS WITH EXPERTS....	p.242
APPENDIX 3. QUESTIONS FOR IN-DEPTH INTERVIEWS WITH VICTIMS OF HUMAN TRAFFICKING	p.244

The dissertation is structured in four main chapters: "Historical and contextual bases of human trafficking," "Theoretical conceptualization of human trafficking," "Empirical framework and verifications," and "Countering human trafficking in Bulgaria." The total volume of the thesis is 246 pages, containing 6 tables and 8 figures. The bibliography includes a total of 296 sources, of which 46 are in Bulgarian and 250 are in English.

Introduction

Human trafficking is a complex and multifaceted phenomenon, posing a serious threat to security and undermining the rule of law and democratic values in countries around the world and their societies. Often regarded as a modern form of slavery, it affects every continent and region, with data showing increasing trends in its spread, and countries classified as countries of origin, transit, and final destination for the exploitation of victims. Human trafficking is a typical example of cross-border crime, which has intensified in the era of globalization in the 21st century.

Despite the expansion of international and national legal frameworks, human trafficking remains a persistent social and criminal practice that evolves and adapts to socio-economic conditions and global mobility. Bulgaria, as a country of origin, transit, and to some extent destination, is particularly vulnerable.

Human trafficking is often linked to other forms of crime, such as drug trafficking, migrant smuggling, property crimes, money laundering, and document fraud. Internationally, it is estimated to be the second largest illegal economic activity, generating annual profits for traffickers of US\$236 billion from forced labor. While the profits from the exploitation of human beings are growing, the risks for perpetrators remain low.

Human trafficking is a serious violation of fundamental human rights, prohibited under Article 5 of the Charter of Fundamental Rights of the European Union and considered a serious form of organized crime under Article 83 of the Treaty on the Functioning of the European Union.

The economic crisis, military conflicts, the COVID-19 pandemic, climate change, and mass forced displacement represent a "vicious cycle" that not only destabilizes local economies and health systems but also destroys social support networks—family, community, education, and employment. Loss of income, sharp increases in the cost of basic necessities, and lack of access to basic services are pushing more and more people toward risky survival strategies such as irregular migration, relying on informal intermediaries for work, and taking out emergency loans with unaffordable repayment terms.

War zones and camps for displaced persons create "zones of lawlessness" where state jurisdiction is insufficiently enforced and criminal networks freely offer "transportation," "protection," or "jobs" in exchange for future subjugation.

Pandemic lockdowns and remote living provoke the recruitment and involvement of victims online through fake remote employment ads, romantic traps on social media, and encrypted platforms advertising sexual services.

Climate disasters such as floods, droughts, and crop failures are forcing entire communities to migrate, often without documents or resources, making them extremely vulnerable targets for traffickers who use debt bondage and promises of legal work as their primary means of control. Thus, as a result of the combination of economic collapse, insecurity, and environmental instability, traditional protections are eroding and the risk of falling into exploitation schemes is growing exponentially, especially for women, children, seasonal workers, and undocumented persons.

A particular challenge in the development of human trafficking is its integration into the digital space. Human traffickers are quick to exploit opportunities arising from crises, actively adapting their actions to include new criminal schemes and approaches. Digital tools increase the scope, scale, and speed of criminal activity.

Internationally, the community has made significant efforts to counter this phenomenon over the past two decades. Despite multifaceted institutional responses, policies, and initiatives, the world continues to struggle with the evolution of the phenomenon. According to analysts (Wong, 2005:69), measures to combat human trafficking developed at the global and European levels are so significant that since the 1980s, this criminal activity has undergone a transformation from a little-known social and institutional problem to becoming a major focus

of non-governmental organizations and reaching the agenda of high-level politics led by the US, the European Union, and the UN.

Another conceptual perspective (Andreas, 1998:78) emphasizes the correlation between political trends and prevailing social norms in a given time period and the thesis that an action that is considered illegal trade in one era may be legalized in another.

In the contemporary global context, human trafficking has prompted more in-depth empirical research, academic debate, and wider dissemination in various disciplines and fields such as criminology, political science, justice, human rights, sociology of human trafficking, migration, gender equality, and public health.

In a context of economic instability, demographic crisis, and social inequality, Bulgaria occupies a special place on the global map of human trafficking.

Current data published in the US State Department's 2024 report, supported by estimates from the United Nations, show that 27.6 million people worldwide are victims of trafficking.

According to the Global Report on Trafficking in Persons, prepared by the United Nations Office on Drugs and Crime, there has been a significant increase in the number of registered victims worldwide. Although the report covers data up to 2022, the trends described in it provide important information on the state of trafficking in 2025.

Human trafficking is a serious problem for all European Union countries. Since 2008, Eurostat has been collecting data on human trafficking on an annual basis. During the reporting period 2021-2022, 17,248 victims of trafficking were registered in the EU. The actual number of victims is likely to be significantly higher than the reported figures, as the statistics only cover victims who have been reported to the registering authorities, and many remain undisclosed.

At the global, European, and national levels, human trafficking continues to be a crime largely associated with gender. In 2021-2022, 65% of all victims in the EU were women and girls. The trend is the same worldwide, with women and girls accounting for the majority of trafficking victims, representing 61% of reported victims in 2022. Most victims of sexual exploitation are female (92%). Of these, 68% are women and 24% are girls. Men account for the majority of victims trafficked for labor exploitation (70%).

Bulgaria is severely affected by the problem and is among the top five countries of origin of victims of human trafficking in the European Union, along with Romania, France, Hungary, and Germany. Of all victims in the EU, 34% are citizens of the country in which they were identified (internal trafficking). Almost all victims identified in Bulgaria, Romania, Hungary, Slovakia, and Latvia were citizens of those countries.

Bulgaria was identified as a country of origin for victims of human trafficking around 2000. After joining the EU in 2007, our country continues to be a source, especially for sexual exploitation and forced labor, targeting more developed countries in Western Europe. International reports, such as the US State Department's 2010 Trafficking in Persons Reports, consistently classify Bulgaria as a source country in some cases of transit and final destination for the exploitation of victims. In recent years, Bulgaria has ranked among the countries with lower levels of registered victims per capita, but it remains a significant source of victims for other EU countries.

Research problem

The relevance of this dissertation stems from the challenges that characterize human trafficking as one of the most serious crimes against humanity in the modern world, violating fundamental human rights and destroying the foundations of social justice, security, and democratic order. This complex and dynamic phenomenon, which encompasses transnational networks and various forms of exploitation such as sexual, labor, criminal, forced begging, and trafficking for the purpose of organ removal, affects the most vulnerable groups in every society.

The empirical database on the phenomenon remains incomplete, there is a lack of longitudinal studies on the dynamics of young people as a risk group, comparative data on the different configurations of vulnerability are limited, and the trajectory of victims from removal to sustainable reintegration has not been comprehensively tracked. In addition, the observed partial discrepancy between international standards (the Palermo Protocol, Directive 2011/36/EU) and their practical application in Bulgaria, as well as the need for more stable mechanisms for interagency coordination and evaluation, highlight significant research gaps. At the institutional level, delayed judicial proceedings, low conviction rates, and rapidly adapting digital recruitment channels add additional challenges.

This dissertation aims to analyze how historically inherited social inequalities and digitally assisted recruitment mechanisms influence the spread of human trafficking and to offer scientifically grounded recommendations for more effective prevention, early identification, and sustainable recovery of victims. By integrating historical, sociological, and criminological-legal perspectives, the study not only enriches the theoretical debate but also develops tools for measuring and improving the effectiveness of existing and future policies, supporting educational, law enforcement, and social structures in their efforts to tackle this complex and extremely harmful phenomenon.

Description of the situation in the field of research

Regarding the situation in the field of research on human trafficking in Bulgaria, there has been relatively dynamic development, but it can still be said that it is marked by a lack of systematic scientific studies and reliable empirical data. The National and Local Commissions for Combating Trafficking in Human Beings publish regular reports and coordinate projects jointly with the relevant ministries, while universities and research institutes implement additional initiatives. However, the number of specialized publications remains limited, topics often overlap, and the scope of field research does not evenly cover all forms of exploitation and vulnerable groups.

Officially registered cases provide only a partial picture of the scale of the phenomenon, as different institutions use different methodologies. There is a lack of longitudinal panel studies tracking how risk factors change over time, as well as nationally representative surveys on internal labor trafficking or on less-studied categories of victims, including men. Furthermore, although digital platforms are establishing themselves as a major recruitment channel, there is a lack of integrated data sets that would allow for systematic analysis and algorithmic training for the early detection of new patterns of exploitation.

The lack of comprehensive empirical data makes it difficult to formulate a comprehensive, evidence-based policy. This is where the reflective role of science comes into play—only through targeted research can the path of trafficking be mapped, from the recruitment of victims through transit to the points of exploitation, and measures be developed that effectively break this chain. In-depth, methodologically consistent science can shed light on hidden criminal networks, identify changing vulnerable groups, and measure the real impact of prevention campaigns and social services. Without such an empirical basis, government and civil society efforts risk remaining reactive and fragmented.

Therefore, the creation of a unified national platform for data exchange, the expansion of partnerships between universities, NGOs, and government agencies, and the introduction of traceable indicators are key steps. New funds for targeted research and modern impact assessment methodologies would provide the necessary scientific basis for more effective prevention, protection, and prosecution of human trafficking in Bulgaria.

Subject and object of the study

The subject of this study is the social phenomenon of "human trafficking," viewed as a product of complex social, economic, cultural, and political processes.

The object of the study is the set of measures and policies implemented to combat it.

Purpose of the dissertation

The purpose of this dissertation is to reveal the current situation and to analyze and evaluate the measures and policies for combating human trafficking in terms of their effectiveness in accordance with international and European standards and opportunities for improvement.

The following **objectives** are related to the achievement of this goal:

1. To trace the historical evolution of slavery and its transformation in contemporary society in the form of human trafficking.
2. To examine the theoretical concept of "human trafficking" through the prism of sociology and other social sciences.
3. To identify the main social, economic, and cultural factors that contribute to human trafficking.
4. To trace the main regulatory framework at the international, European, and national levels.
5. To conduct empirical research on different target groups related to forms of human trafficking in Bulgaria and to analyze the information obtained.
6. To study policies to combat human trafficking and to propose ways to improve them.

The main thesis of the dissertation is that human trafficking is a crime that is intensifying in the context of a globalizing world, despite the existence of global policies to combat it. As a result of economic and social factors, human trafficking has become an extremely lucrative crime based on the principles of supply and demand, which include the influence of push and pull factors in the countries of origin and the countries of final destination for the exploitation of victims. Developing a successful strategy for implementing counter-trafficking policies targeting vulnerable social groups requires knowledge and understanding of its key components, their interdependence, and the environment in which they develop.

The hypotheses are as follows:

1. Human trafficking contains characteristics of slavery.
2. Sociological and interdisciplinary analysis shows that human trafficking is not an isolated crime, but a persistent social practice.
3. Combating human trafficking requires effective policies to reduce the factors that make people vulnerable to trafficking, as well as specific measures for prevention, prosecution of perpetrators, and support for victims.
4. Fragmented cooperation between key institutions involved in combating human trafficking is directly linked to the process of identifying and protecting victims.

Research methodology

The dissertation uses an **interdisciplinary methodological approach**. The complexity of the subject matter requires the application of various scientific approaches: sociological, cultural, historical, economic, and legal.

The historical approach is used to trace human trafficking throughout human history and the manifestations of slavery. The comparative method is applied to study the forms of slavery and the forms of human trafficking. The cultural specifics of contemporary societies relevant to the dissertation topic are examined. A socio-economic analysis of the conditions for the development of the research problem is carried out. A legal-sociological reading of conventions, directives, strategies, laws, normative acts, and documents is made.

The author's empirical sociological study uses quantitative and qualitative methods for gathering information - a non-representative quantitative survey among 273 12th grade students from schools in Blagoevgrad, in-depth interviews with eleven victims of human trafficking and eleven experts working to combat it. Thus, the empirical data is cross-referenced with normative and socio-economic analysis to identify the multi-level causal relationships of the phenomenon.

The bibliography used seeks to outline the multidimensional picture of human trafficking—modern slavery—in which several clearly defined thematic and methodological axes can be distinguished.

First, an attempt is made to build a corpus of international legal sources – from the Vienna Declaration (1815) through the 1926 Convention and the 1953 Protocol to the Palermo Protocol, EU directives, acts of the Council of Europe, OSCE and ASEAN. This core shows how the concept of "slavery" has gradually transformed into "human trafficking," and the regulatory focus has shifted from a pure prohibition of ownership of human beings to complex standards for prevention, protection, and criminal prosecution. Along with global treaties, the list also includes Bulgarian normative acts such as the Law on Combating Trafficking in Human Beings, amendments to the Penal Code, and decisions of the Council of Ministers, which allows for tracking the transposition of international norms into national law.

The second axis brings together historical and sociological interpretations of slavery and its modern incarnations. Classic works by Drescher, Patterson, Lovejoy, Bales, and James Watson place trafficking in the long perspective of economic cycles, global systemic analyses, and cultural justifications for exploitation. These texts are used as a conceptual bridge between "old" slavery and today's schemes of control through debt, vulnerability, and digital surveillance.

The third thematic core develops criminological and economic explanatory models. Authors such as Aronowitz, Chuang, Shelly, Latonero, and Konrad demonstrate how contemporary criminal networks take advantage of liberalized markets, migration pressures, and online infrastructure. One line traces the macro drivers—globalization, inequality, corruption—while another delves into the technological layer of algorithms, crypto payments, and advertising platforms. In this way, classical rational choice theory (Cornish & Clarke) is combined with 21st-century digital forensics (Europol IOCTA, UNODC TRACE).

The list also includes a number of empirical studies with a comparative regional or sectoral focus – situations in West Africa, Southeast Asia, the Middle East, the Balkans, labor exploitation in sectors such as construction and fishing, forced marriages, kafala, ad fraud, military conflicts, and climate disasters as catalysts of vulnerability. Reports by the ILO, IOM, UNHCR, Walk Free, and GAATW add quantitative estimates such as profits, number of victims, and sectoral vulnerability, which can serve as comparative indicators in the analysis.

Critical feminist and human rights perspectives are also available (Munro, Lobasz, Davidson, OSCE policy briefs), introducing the discourse on gender, ethical dilemmas surrounding the criminalization of the consumer, and the risks of "collateral damage" to migrants and sex workers. This line balances the more repressive criminal law perspectives by emphasizing the need for victim-centered and rights-based policies.

The Bulgarian issue is situated through national statistics (NSI), annual reports of the NCCTHB, government decrees, and academic publications (Petrinov, Velchev, Pushkarova, SOS-Families at Risk Foundation, and others). They provide a concrete measure of the trends described above and allow us to test the hypothesis of "good regulatory harmonization versus uneven enforcement."

In its scope, this bibliography offers an interdisciplinary basis—legal, historical, sociological, economic, and technological—on which to build a critical, empirically grounded dissertation analysis of human trafficking, situated between global trends and the Bulgarian context.

Structure of the dissertation

The dissertation is structured in **four main chapters**. In addition, it includes an introduction, conclusion, list of references (bibliography), self-assessment of contribution, list of publications, and appendix. Each of the main chapters contains four subchapters, and at the end of each chapter there is a summary and conclusions that synthesize the main points and analytical results.

The introduction to the dissertation clearly outlines the scientific and social relevance of the topic, positioning human trafficking as both a global and national problem of security, human rights, and social justice. It argues for the relevance of the topic through three mutually reinforcing lines of argument: the historical continuity between traditional slavery and contemporary forms of exploitation; the escalating scale of the crime in the context of globalization, migration crises and digitalization, as well as the specific vulnerability of Bulgaria as a country of origin, transit, and, in some cases, destination. By summarizing current statistical data from the UN, Eurostat, and the US State Department, the introduction demonstrates both the geographical spread and the gender and economic disparities among victims, emphasizing the high latency of the phenomenon.

Conceptually, it is emphasized that human trafficking is integrated into broader organized crime networks and requires an interdisciplinary analytical approach. This sets the framework for formulating the object, subject, purpose, tasks, and research thesis that link socio-structural factors, the international legal framework, and empirical deficits. The methodology presented, through a combination of historical, legal, sociological, and economic approaches with original field research (a survey among students and in-depth interviews with victims and experts) seeks to emphasize the desire to balance qualitative and quantitative data and to overcome the lack of long-term, follow-up, and representative studies in Bulgaria.

Finally, the introduction motivates the structure of the dissertation as a logical progression from a historical-conceptual review through a theoretical framework and empirical analysis to a critical assessment of national policies. Thus, it lays the foundations for the purpose of the work, namely, to measure the effectiveness of Bulgarian measures to combat human trafficking against international standards and to propose evidence-based guidelines for improvement and argue for the need for systematic scientific research as the only reliable way to understand and disrupt the criminal routes of traffickers.

Chapter I. Historical and contextual basis of human trafficking contains four subchapters, which sequentially trace the evolution of the institution of slavery, analyze global movements for its abolition, examine human trafficking as a modern form of slavery, determines the crime of "human trafficking" through its main factors, and synthesizes the summaries and conclusions from the extensive historical and conceptual review. Chapter I examines the evolution of slavery as one of the most enduring and adaptive institutions in human history and outlines the logical connection between traditional practices of violent subjugation and today's human trafficking.

The analysis begins with the emergence of slave relations in the Sumerian city-states, traces their development through the classical world of Greece and Rome, passes through feudal and colonial exploitative regimes, and reaches its apogee in the transatlantic slave trade (16th–19th centuries). Special attention is paid to the way in which different civilizations legitimized slavery—initially through racial, ethno-religious, and caste hierarchies, and later through economic rationalization based on the demand for cheap and controllable labor.

A key turning point in the historical narrative is the transition from formalized ownership of the human body to more diffuse but no less violent practices of control. Following a series of abolitionist movements and international treaties—the Declaration of the Congress of Vienna (1815), the British Slavery Abolition Act (1833), the Slavery Convention (1926), and its Protocol (1953)—the share of "legally recognized" slavery declined sharply. However, this did not eliminate the economic incentives for exploitation; on the contrary, they were reformatted into modern mechanisms of forced labor, debt bondage, document dependency, and sexual or criminal exploitation—models that we now recognize under the term "human trafficking."

Against this historical background, the role of the contemporary international legal framework—the Palermo Protocol, the Council of Europe Convention (CETS 197), and the series of strategic documents of the EU, UN, and OSCE—is analyzed. Although they codify minimum standards for prevention, protection, and prosecution, these instruments are only effective to the extent that they are translated into functioning national mechanisms. The Bulgarian case is the subject of the following chapters and is examined precisely through the prism of this "translation" of universal norms into concrete institutional practices.

An analysis of historical and contemporary forms of slavery allows us to formulate several interrelated conclusions about its nature and persistence.

First, the institution is characterized by exceptional universality and adaptability. In every civilizational era—from ancient city-states through colonial empires to today's globalized world—violent subjugation has managed to "translate" itself into the language of its time, with changing legal definitions, moral justifications, and organizational forms change, but the basic logic of economically profitable control over human labor and bodies remains unchanged.

This leads to the second conclusion: slavery, and in our days human trafficking, functions as a powerful economic engine. The constant demand for cheap, easily subjugated labor makes it a sustainable component of global value chains, from the plantations and mines of the New World to modern factories, farms, construction sites, and the sex industry. The

unbalanced principle of "supply and demand" fuels a market in which people are treated as commodities and profit systematically prevails over basic ethical norms.

The third observation outlines an evolution, or rather a transformation, from overt ownership to a less visible but equally effective form of control. Legal prohibitions on the ownership of people, introduced in more and more countries during the 19th and 20th centuries, did not eliminate exploitation, but merely pushed it into gray areas where invisible coercion prevails through debt bondage, documentary dependence, threats, psychological and digital means of control.

The change in the discursive mechanisms used to justify exploitation is also significant. While in the colonial era slavery was justified by racial and religious arguments, in contemporary reality it is justified by the language of poverty, migration vulnerability, uneven development, and even false promises of labor mobility and a better life. This ideological transition shows that exploitative practices are skilfully adapted to the prevailing social and economic narratives.

Next is the role of international law. Various conventions, protocols, and directives form an important regulatory framework and create political pressure on states, but without effective sanctions, integrated monitoring, and resource security, their influence on practices at the national and local levels remains limited. Legal progress is hampered by operational deficits that allow exploitation to flourish.

The final conclusion emphasizes the need for a comprehensive, multi-layered response. Historical experience clearly demonstrates that sustainable counteraction can only be achieved through the simultaneous application of legal, economic, social, and cultural measures, supported by unconditional protection of human rights and effective justice. Where one of these links is missing, the system quickly reproduces new forms of dependence, proving that the fight against slavery and human trafficking requires an integrated, long-term effort aimed at both the roots and the manifestations of the phenomenon.

The historical and comparative perspective developed in Chapter I seeks to build the analytical foundation on which human trafficking is viewed as a "modern form of slavery." The rationale for emphasizing this continuity is twofold. On the one hand, it draws attention to the deeply rooted socio-economic structures that continue to produce exploitative practices. On the other hand, it sets criteria for evaluating contemporary policies, namely to what extent they address the structural causes of vulnerability, rather than just the overt manifestations of the crime. In this way, Chapter I serves as a conceptual bridge to the following parts of the

dissertation, where theoretical models of trafficking, empirical data from Bulgaria, and the effectiveness of existing prevention, protection, and prosecution measures will be analyzed.

Chapter II. Theoretical conceptualization of human trafficking builds the theoretical framework of the dissertation by examining human trafficking through the lens of several complementary sociological perspectives and outlining the structural prerequisites that support the phenomenon. First, the process of internalization is examined—the integration of the universal definitions and standards formulated in the Palermo Protocol and Directive 2011/36/EU into Bulgarian laws, professional practices, and public attitudes. It is shown that successful transposition is not limited to legislative changes, but rather requires cultural awareness of the fact that exploitation is not a foreign problem, but a deeply embedded reality.

The sociological perspective transforms human trafficking from a purely criminal case into a mirror of contemporary inequalities, cultural attitudes, and power asymmetries. It is precisely this perspective that allows the phenomenon to be traced simultaneously at the macro, meso, and micro levels, with each level contributing to the complete picture. The second analytical layer develops the modified "push–pull–retain" scheme. Alongside repelling factors such as poverty and unemployment and attracting factors such as the demand for cheap labor, retaining mechanisms occupy a special place, namely enslavement through debt, fear of institutions, emotional manipulation, and control over personal documents. It is these invisible dependencies that turn the victim into a subordinate resource, without the need for constant physical coercion.

At the macro level, globalization, digital convergence, and restrictive migration regimes that fuel the market for illegal labor and exploitation are analyzed. Globalization cannot be held responsible for trafficking on its own, but it creates a favorable system for its development through economic, political, and social processes that increase mobility, economic inequality, and social vulnerability. Effective prevention requires not only punitive measures, but also integrated social, economic, and legal policies, including reform of labor and migration legislation, combating corruption, and protecting vulnerable groups. At the macro level, the phenomenon is fueled by poverty, chronic unemployment, and a lack of legal opportunities for mobility. It is precisely where social institutions fail to guarantee education and employment that a vacuum opens up, filled by criminal networks. Thus, trafficking becomes a visible indicator of the quality of the social system and highlights the need for profound, rather than merely punitive, reforms.

At the meso level, weaknesses in institutional response, corruption, and regional criminal networks that facilitate traffickers are examined. Sociology outlines the flexible, semi-

formal channels—family, ethnic, and now mass digital connections—through which crime flows. It tracks how the criminal "business model" fits into the global economy—cheap labor generated on the periphery meets high demand in wealthy centers. This turns trafficking into a transnational social connection that is more resilient than state borders and requires synchronized international policies, not just bilateral agreements.

At the micro level, biographical trauma, domestic violence, and ethnic marginalization are tracked as personal risk accelerators. Research shows that vulnerability is shaped not so much by "ignorance" as by low social competence, emotional dependencies, and online manipulation. High general awareness is no guarantee that part of society does not accept verbal agreements or internet advertisements as normal labour practice, which in turn represents socialisation towards risk, sustaining the trafficking market. Therefore, prevention should develop digital literacy and critical thinking, rather than being limited to one-off campaign activities and posters. Cultural and symbolic layers reveal additional inequalities—gender, age, and ethnicity are peculiar "markers" for different visibility and stigmatization. girls are often "labeled" as potential victims, while boys' vulnerability remains hidden behind stereotypes of male invulnerability. This explains why the social reintegration of survivors requires not only services, but also a change in the collective perceptions that perpetuate secondary victimization.

Finally, the relationship between trafficker and victim is a concentrated expression of power inequality because it embodies the global hierarchy between center and periphery, between elites and marginalized groups. The sociological perspective is indispensable here, exposing the structural roots of exploitation and shifting responsibility from the "failed individual" to the societies that allow such dependencies to reproduce. Therefore, sustainable counteraction to trafficking cannot be limited to criminal law. It requires comprehensive social policies, inter-institutional partnerships, and a rewriting of the cultural narratives that justify exploitation.

A key part of this overall picture is the description of the transition from traditional to hybrid and fully digital recruitment schemes. Social networks and encrypted platforms have reduced costs and risks for perpetrators, allowing them to control victims through micro-targeted ads, fake job offers, and "lover-boy" tactics, using algorithmic surveillance, economic dependence, and psychological pressure. The interplay of macro-, meso-, and micro-dynamics demonstrates that unilateral interventions rarely yield sustainable results and that effective prevention requires an integrated approach combining criminal, social, economic, and cultural measures.

Technological developments provide human traffickers with new and diverse opportunities to carry out their criminal activities at all stages – from recruitment and initial contact to control and exploitation of victims. The online environment and digital technologies greatly facilitate traffickers' work, allowing them to quickly and effectively reach a large number of potential victims, with a high degree of personalization. Platforms such as Facebook, Instagram, TikTok, and encrypted applications such as Telegram and WhatsApp now serve as primary channels for recruitment and control, enabling the entire process from initial contact to travel arrangements to be carried out without the physical presence of the trafficker.

According to reports by UNODC and Europol, online advertising and trade in sexual services, especially involving children, have become a significant and growing segment of human trafficking. Evidence of this trend can be found in cases in the US and Austria, where the internet was used as the main channel for organizing exploitation in the reported cases. The COVID-19 pandemic has further accelerated these trends, as lockdowns and economic uncertainty have created new conditions for online recruitment and exploitation, especially among vulnerable groups such as women and children. Digital technologies offer numerous advantages to criminal networks, such as the possibility of mass and automated recruitment through chatbots and targeted advertising algorithms, the use of cryptocurrencies to pay for services, and communication via encrypted platforms, which ensures a high degree of anonymity and minimal traceability. This complex infrastructure significantly hinders the efforts of law enforcement agencies and non-governmental organizations to identify and stop the activities of traffickers.

At the same time, digital technologies also have the potential to be a powerful tool in combating human trafficking. The OSCE report and the Tech Against Trafficking initiative identify over 300 technological solutions that support victim identification, data analysis, supply chain management, corporate accountability, and worker empowerment. Businesses are the main users of these technologies, followed by NGOs and law enforcement agencies, with the private sector dominating as a developer. However, it is recommended that the focus shift from creating new solutions to mass implementation and systematic evaluation of existing ones. On the other hand, the legal framework for online platforms remains insufficiently effective, as most of them rely on voluntary standards and self-regulation, leading to inconsistent and delayed responses to documented abuses. Developing technological capabilities, combined with gaps in legislation and insufficient coordination between institutions, increase the risk and create a favorable environment for new forms of exploitation.

As a result, the modern dynamics of human trafficking are increasingly shifting from traditional physical routes to virtual and digital channels. Therefore, institutions should adapt their approaches by introducing both technological tools for early identification and tracking of online criminal activity and clear and effective regulatory mechanisms that hold online intermediaries accountable and reduce the anonymity of traffickers.

Several key conclusions can be drawn from the analysis. First, human trafficking is highly adaptive to technological and social changes, which is why static regulations are losing their effectiveness. Second, cultural and professional understanding of the problem is as important as regulatory harmonization, because without it, internal trafficking remains underestimated. Third, the causes of the phenomenon operate simultaneously at the macro, meso, and micro levels, so policies should combine economic measures to reduce inequalities, institutional anti-corruption efforts, and individual prevention targeting the most vulnerable groups.

Finally, digitization requires proactive monitoring of the online environment and the introduction of mandatory standards for online platforms, as well as multidisciplinary approaches that combine social work, legal assistance, and financial investigations.

With these conclusions, Chapter II seeks to demonstrate that human trafficking functions as a highly technological and socially embedded system. This determines the need for a comprehensive, coordinated response that integrates law, technology, and social policy and lays the groundwork for the empirical and policy assessment work in the following parts of the dissertation.

Chapter III. Empirical Framework and Verifications presents the empirical research conducted.

Objectives and Tasks

The main objective is to analyze the multidimensional nature of human trafficking in Bulgaria, as well as the effectiveness of existing policies and mechanisms for its prevention, through a combined qualitative and quantitative approach. The study combines three complementary methods—a survey among students, in-depth interviews with victims, and interviews with experts—in order to achieve maximum analytical depth and validity of conclusions.

Specifically, the quantitative part examines the awareness, attitudes, and degree of recognition of risk patterns among young people in the critical "window of vulnerability" characteristic of their age upon completion of secondary education.

The qualitative component reconstructs the subjective experiences of victims and reveals the psychological and social factors that facilitate their involvement in trafficking, showing why knowledge of the risks does not always prevent exploitation.

The expert interviews, in turn, link empirical data to institutional reality, assess the effectiveness of preventive and protective systems, identify challenges in policy implementation, and offer guidelines for improving coordination and cooperation between different institutions.

The integration of the results from the three research levels provides a comprehensive view of human trafficking in Bulgaria—from the awareness and vulnerability of potential victims, through the personal experiences of victims, to the actual institutional response, and in addition, it provides an opportunity to formulate practical recommendations for improving existing policies and practices.

Research questions

The formulation of research questions for the empirical part was necessary in order to transform the general objectives and hypotheses of the dissertation into clearly defined, operationally measurable steps, to guide the selection and design of the questionnaire and interviews, and to ensure the transition from the theoretical framework to the specific methodology.

Research questions for the survey among students

1. What is the level of awareness among 12th grade students about the risks associated with human trafficking?
2. To what extent do young people recognize traffickers' schemes and know who to turn to in case of threat and risk?
3. What are the attitudes and readiness of students to seek help or share information in a potential risk situation?
4. What are the main sources of information about human trafficking according to students and how does this affect their behavior?

Research questions for in-depth interviews with victims

1. What are the main approaches and mechanisms by which individuals become involved in human trafficking situations in Bulgaria?
2. What psychological and social factors facilitate involvement in exploitation, even when there is a certain awareness of the risk?
3. How do survivors of trafficking perceive institutional support and the reintegration process after experiencing exploitation?

Research questions for interviews with experts

1. How do experts assess the effectiveness of existing policies and mechanisms for identifying, preventing, and protecting victims of human trafficking?
2. What are the main challenges and difficulties in coordination and cooperation between institutions working to combat human trafficking?
3. What practical measures and recommendations do experts propose to improve national policy and inter-institutional cooperation?

General integrative research questions

1. To what extent do existing policies meet the real needs of vulnerable groups and victims?
2. Which aspects of the overall response system are effective, and which need improvement according to the three research approaches?

Respondents

The survey is aimed at high school students (12th grade) in secondary schools in the city of Blagoevgrad. It was conducted in person during the 2024 school year. The sample includes 273 respondents, selected according to predefined criteria, namely age range corresponding to the last school year before graduation and belonging to the relevant educational level. The questionnaire is standardized, the study is non-representative, and the selection is non-probabilistic, i.e., targeted, as the study includes only those schools and classes that meet the set parameters.

Respondents confirm a gender-balanced sample profile, with women (girls) being the slightly dominant group – 138 women (girls) – 50.55%, 126 men (boys) – 46.15%. Among the 273 respondents surveyed, 9 chose the option "I prefer not to answer" to the question about gender, which constitutes about 3.3% of the sample. This answer, although a small proportion, has important analytical significance. On the one hand, it reflects increased sensitivity to issues of personal identity and a certain reluctance to categorize according to traditional binary models (male/female). On the other hand, such a choice may be the result of a desire for greater anonymity, unwillingness to share sensitive information, or reflect individual beliefs related to the understanding of gender as a socially and culturally conditioned category.

In sociological terms, this result shows that even among young people in Bulgaria there is already a certain tendency to rethink identity and seek greater freedom in self-determination. This should be considered in future research in the field of human trafficking, by providing a wider range of options for self-identification and emphasizing the guarantee of anonymity. Ultimately, the emergence of this type of response suggests the need for greater sensitivity and

adaptability in the methodology of empirical social research, especially when studying vulnerable or youth groups. The study was conducted anonymously in accordance with research ethics requirements.

As part of this study, semi-structured in-depth interviews were conducted with eleven experts working in the field of combating human trafficking and protecting victims. The interviews were conducted between November 2024 and January 2025, with face-to-face or online formats via platforms such as Zoom and Messenger being preferred in most cases. This facilitated access to respondents and ensured greater flexibility in arranging the time and manner of the interviews, especially in cases where participants were in different towns and even outside Bulgaria or had difficulties attending in person. Online interviews via Zoom and Messenger contributed to a greater sense of anonymity and security among some of the interviewees working with highly sensitive cases.

The empirical part of the dissertation was supplemented by in-depth semi-standardized interviews with eleven victims of human trafficking between August and October 2024. The aim of the interviews was to identify the individual and contextual factors that facilitate exploitation, to trace the subjective experience of contacts with institutions and services, and to assess the extent to which the existing protection system manages to meet the real needs of victims.

For ethical and methodological reasons, the focus was on adults who had already been stabilized in a residential or reintegration service for a minimum of three months. At the time of the interview, all respondents were housed in state shelters for victims of trafficking.

Tools

The questionnaire used in the study with high school students is a standardized questionnaire consisting mainly of closed questions with predefined answers. Most of the questions include a three-point scale, requiring a choice between answers such as "Yes/No/I cannot judge," while others allow "more than one answer" and thus enable the participants' different points of view and personal impressions to be covered. Free-text questions are included, allowing respondents to add their own answers if they feel that none of the suggested answers reflect their opinion.

The structure of the questionnaire follows a quantitative methodology aimed at collecting objective and comparable data on young people's awareness and attitudes towards human trafficking. The topics covered include the prevalence and significance of the problem at national and European level, the identification of vulnerable groups, the main reasons for involvement in trafficking, the vulnerability of young people, the role of the internet and social

networks, awareness of available institutions and helplines, and readiness to take preventive action before traveling or working abroad.

In addition, the questionnaire contains a demographic question about the gender of the participant. The advantage of the tool used is that it allows statistical analysis of the data obtained, searching for dependencies between demographic characteristics and the answers given, as well as the possibility of tracking behavioral and cognitive patterns among students. The approach with mainly closed questions facilitates both the collection and processing of information, which is particularly important in studies with a large number of participants.

Although the questionnaire states that it can be completed in about three minutes, in practice, five to ten minutes were allowed, as this interval allowed respondents to read the questions carefully, consider their answers, and mark the correct ones. In addition, the longer time allowed for clarification of any ambiguities, especially for questions that required selecting more than one answer or adding one's own opinion. This reduces the risk of hasty, ill-considered, or formal answers and contributes to greater reliability and validity of the collected data. The wider time window provided is also good practice when working with students who have different reading speeds and levels of familiarity with the questionnaire.

The questionnaire for conducting in-depth interviews with experts working in the field of combating human trafficking and protecting victims is a research tool structured as a semi-standardized interview. It includes a series of open-ended questions aimed at revealing the individual and institutional expertise of the respondents, their opinion on the current situation and the challenges facing policies for prevention, protection and reintegration of victims.

The seventeen questions have been selected to cover all key aspects of the issue – from professional experience and specific measures implemented by the organisation, through the identification of "hidden" forms of exploitation and the need for training of medical and social workers, to an analysis of the regulatory framework and the effectiveness of inter-institutional cooperation. Particular attention is paid to the role of health professionals, crisis intervention, reintegration processes, the need for scientific research, and professional supervision.

The questionnaire allows experts to comment on current legislative changes, express their opinion on new forms of exploitation, and make recommendations for improving practices. The open-ended nature of the questions allows for flexibility and depth in the responses, which facilitates the identification of "invisible" problems, obstacles to effective protection, and potential solutions that could not be captured through survey instruments.

Overall, this research tool was used because it reflects the principles of qualitative methodology and is suitable for analyzing systemic and institutional challenges, gathering expert opinions, and formulating practical guidelines for improving policies to combat human trafficking.

The questionnaire for interviewing victims was designed as a classic in-depth interview tool aimed at capturing the entire life cycle of the victim—from personal socio-demographic background, through the process of involvement and exploitation, to the way in which the institutional system responds and supports reintegration. The questions are grouped into five logical blocks.

The first block covers the basic profile and circumstances that contributed to vulnerability (age, education, family background, childhood, possible addictions, and early trauma).

The second block reconstructs the trafficking mechanism in terms of how recruitment took place, what control was exercised (confiscation of documents, restrictions on movement, access to income), how long the exploitation lasted, and whether the victim was aware of their situation.

The third block describes the moment of identification and the first institutional contact—initial emotions, awareness of rights, assessment of health and psychological interventions, the presence of a legal representative, and the actual steps taken in the investigation.

The fourth section examines the quality of long-term support, namely who helps with reintegration, what services are lacking, and how the victims themselves would limit trafficking.

The fifth section describes attitudes toward the investigation and trial, representing a complex mix of hope, fear, and mistrust that took shape in the first minutes after the plant was shut down and continued to develop during the investigation and trial phases.

Communication is entirely open and narrative, allowing the interviewee to set the pace and level of detail. There are also some closed questions when registering an "emotion map," where the respondent can indicate the states they have experienced (stress, shame, relief, distrust, and others). This approach, which is a free narrative with a slightly semiotic scale, provides a balance between rich context and the minimal structure needed to compare cases.

Validity and reliability

Various measures have been taken to ensure the validity and reliability of the instruments.

The student questionnaire

To ensure the reliability and clarity of the questions, they were compared with examples from European and Bulgarian studies on the subject. The questionnaire was then tested among 24 students to check whether the questions were understandable and unambiguous. Any unclear or misleading questions were reworded until they were fully understandable to the respondents. After the trial completion, the logical connection between the answers and the degree of internal consistency were analyzed. The results showed a high degree of consistency between the answers and almost complete agreement when the questionnaire was completed again, confirming the reliability and stability of the questionnaire.

The questionnaire for experts

The questionnaire covers all key aspects – from the prevention of human trafficking to the prosecution of perpetrators and the provision of support to victims. In order to validate the content, the questions were submitted to the experts themselves – social workers, representatives of commissions and non-governmental organisations – with a request to assess their relevance and completeness. The experts confirmed that the questions were adequate and covered the essential topics related to combating human trafficking.

Interviews with victims of trafficking

This part of the study is the most sensitive component. In order to avoid unnecessary stress or discomfort for the respondents, the questions were consulted in advance with a psychologist and social worker. The interviews began with lighter, neutral questions in order to create a calm and safe atmosphere for sharing.

Research ethics

This dissertation research is fully compliant with the basic ethical principles for conducting social empirical studies related to sensitive topics such as human trafficking. The fieldwork was conducted in strict compliance with the principles of voluntariness and informed consent.

In the questionnaire survey, all participants completed the questionnaires voluntarily after providing written permission from the Regional Education Administration. The anonymity of the responses and the confidentiality of the data collected were guaranteed by the lack of personal identification of the participants and the storage of the database solely for academic and scientific research purposes.

About the interviews with experts, each interviewee received an invitation in advance describing the purpose of the study, the expected duration of the conversation, the nature of the

data collected, and the right to withdraw at any time without negative consequences. Consent was verified before the start of the interview.

About interviews with victims of human trafficking, after obtaining prior permission from the National Commission for Combating Trafficking in Human Beings (NCCTHB) and from the directors of the Shelters in the cities of Varna, Sofia, and Burgas, teams of social workers, psychologists, and directors mediated the informed presentation of the study to potential participants. After the respondent declared their informed consent, a meeting was scheduled in a suitable room that guaranteed confidentiality, tranquility, and psychological safety.

All respondents were informed in advance of their rights: voluntary participation, the option to withdraw at any time without negative consequences, guaranteed anonymity, and the right not to answer questions that cause emotional discomfort. The informed consent form was written in clear and accessible language and included an explanation of the study's objectives, benefits, right to withdraw, and available forms of support. It was explicitly emphasized that the study was not related to any police or judicial investigation.

Interviews with victims of human trafficking followed a semi-structured format, which ensured flexibility and the possibility of adaptation in real time. Working with this vulnerable group required a delicate approach based on the ethical principle of "do no harm," which meant strictly avoiding revictimization or emotional overload.

The conversation began with neutral topics in order to build trust, and sensitive issues were introduced gradually and only when the participant appeared to be stable. Control over the interview was entirely in the hands of the respondent, who had the right to skip a question, request a pause, or terminate the meeting without explanation. At the first signs of distress, the topic was changed or the interview was interrupted.

The locations for the interviews were chosen to ensure confidentiality and security. In Sofia and Varna, the respondents were supported by the directors of the shelters, and in Burgas by a psychologist and a social worker. All meetings were conducted by the same person with experience in working with vulnerable groups and techniques for active listening and stabilization. If necessary, immediate support from a psychologist was provided.

The interviews were not recorded using technical means. Instead, handwritten notes were taken, which were subsequently transcribed and encrypted. Personal data was replaced with codes and stored separately from the content of the conversation. The analysis did not rely on additional pressure to confirm statements, but rather on comparison with institutional, judicial, or medical documents, where possible. None of the respondents exercised their right

to refuse to answer or to terminate their participation, which testifies to the trust established and the safe environment created. In the event of a conflict between scientific interest and the well-being of the participant, unconditional priority was given to the protection of human dignity and psycho-emotional stability.

Results

Two main tools were used for the statistical processing of the results obtained from the survey conducted among students: SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 27.0 for Windows for processing multiple responses, cross-analyses, and calculating descriptive indicators, as well as Microsoft Excel for additional systematization and visualization of the results. The presentation of the results is supported by graphs and tabular summaries, in accordance with the requirements for academic correctness.

The interviews with the experts were conducted both in person and remotely, depending on the convenience and technical capabilities of the participants. The conversations were audio or video recorded only with prior consent. The recordings are stored in encrypted form and will be permanently deleted one year after the public defense of the dissertation. In addition, a separate encrypted container has been created using VeraCrypt, protected by a strong, unique password and accessible on a local computer without connection to cloud services. This makes unauthorized access to the content practically impossible, and after the one-year period specified in the ethical protocol has expired, the container will be permanently deleted.

Chapter IV of the dissertation is entitled "Countering Human Trafficking in Bulgaria" and examines in depth the policies and measures to counter human trafficking in Bulgaria, positioning them in the context of international standards and global approaches. It begins with an overview of the evolution of international paradigms for countering trafficking, starting with the initial "3P" model (prosecution, protection, prevention) and moving on to the more contemporary approaches of "4Ps - prevention, protection, prosecution, partnership" and "5Ps - prevention, protection, prosecution, partnership, participation," which add partnership between institutions and civil society and the active participation of victims in countering policies. The chapter examines the influence of historical events and contemporary trends such as digitalisation, climate change and growing corporate responsibility on the development of these models.

The second part focuses specifically on the state of the Bulgarian regulatory and institutional framework. Bulgaria is presented as a country with a well-developed legal basis that criminalizes all forms of human trafficking, including sexual exploitation, labor exploitation, forced begging, and trafficking for the purpose of organ removal. The role of key

institutions—the National Commission for Combating Trafficking in Human Beings (NCCTHB) and Local Commissions (LCCTHB)—is emphasized, highlighting their leading role in coordinating and monitoring policy implementation. Despite the positive aspects of the regulatory framework, empirical and comparative analysis reveal significant operational challenges, such as the limited application of mechanisms for confiscating traffickers' assets, a shortage of places and specialized services for accommodating and supporting victims, and difficulties in achieving effective interagency coordination.

Special attention is paid to the possibility of certifying non-governmental organizations involved in assisting victims of trafficking, which would ensure a higher quality of services provided and strengthen trust between institutions and the civil sector. It is also proposed to create a single digital platform for the exchange of operational information between institutions, which would improve the effectiveness of preventive and punitive measures.

The certification of non-governmental organizations working with victims of trafficking is crucial for three interrelated reasons. First, it guarantees a minimum professional standard—proven team competencies, clear procedures for personal data protection, internal rules against secondary victimization, and external control mechanisms. Without such a filter, the state risks delegating sensitive tasks such as crisis accommodation, psychotherapy, and legal assistance to structures whose capacity or code of ethics have not been verified. This is precisely why GRETA, and the European Commission recommend the introduction of "licensing" for specialized service providers. In the absence of such a regime, the fourth "P" – partnership – is undermined because public institutions cannot be sure who is actually on the other side.

Secondly, certification facilitates the introduction of the unified digital platform already mentioned in the dissertation. If each accredited NGO uses the standards found in the certificate for case coding, vulnerability assessment, and performance indicators, its data can be fed directly into the shared cloud of the Ministry of Interior, the Prosecutor's Office, and social services. This would overcome the current fragmentation, which prevents Bulgaria from accessing the full analytical picture. Certified organizations would become "validated nodes" in the information exchange chain, which is a prerequisite for monitoring online recruitment and tracking repeat traffickers in real time.

Third, certification of organizational and financial standards binds the NGO sector to the corporate due diligence requirements laid down in the new European directive. When a construction or agricultural company has to prove that its supply chain is "clean," it will only work with accredited partners for training, monitoring, and auditing. In this way, certification gives the non-governmental sector a strategic function, which is not simply to care for victims,

but to serve as a verifiable guarantor of responsible business behavior. Thus, the fifth "R" – reintegration and re-empowerment – receives a real resource: companies linked through certified NGOs can offer protected jobs and professional internships to survivors of trafficking.

Therefore, certification is not an administrative formality, but a tool that closes the chain described in the previous subchapter. It transforms regulatory harmonization into a concrete infrastructure of trust, integrates non-governmental experience into the national data system, facilitates access to European funding, and expands partnerships with businesses. Applied uniformly, this requirement would allow Bulgaria to move from sporadic pilot initiatives to a sustainable, measurable, and digitally secured policy—precisely the "second generation" of reforms that makes the "3P–4P–5P" paradigm a reality.

Strategic recommendations are formulated to optimize policies to combat human trafficking in Bulgaria. These include better budgeting with clear measurable indicators of effectiveness, the establishment of a centralized national database, investment in social programs for vulnerable groups, and strengthening technical and financial resources to improve digital and financial investigations. The second generation of challenges facing Bulgaria is highlighted, providing a comprehensive vision for the development of sustainable and effective policies to combat human trafficking.

This dissertation examines human trafficking as a multifaceted social phenomenon that combines historical, economic, social, legal, and cultural factors. The analysis showed that human trafficking is not just a criminal act, but a deeply rooted social practice, sustainable over time and capable of adapting to contemporary conditions, including through the active use of digital technologies and social networks.

The study shows that Bulgaria demonstrates a high level of formal compliance with international and European standards and has a developed regulatory framework for combating human trafficking. However, the implementation of policies in practice remains uneven and incomplete. Major international monitoring reports confirm this structural deficit—there are good legal frameworks and strategic documents, but the implementation of policies in the field is limited by a lack of sustainable funding, fragmented coordination, and insufficient specialized training for staff.

The key challenge is to bridge the gap between the legislative level and practical implementation. Despite the availability of significant resources and established institutional mechanisms, remaining weaknesses – such as the lack of a unified digital database, chronic shortage of shelter places and insufficient social support for victims – create a risk of ineffective response and revictimisation.

Furthermore, the analysis reveals that prevention remains an underestimated component of the strategic model. Despite existing public awareness programs and initiatives, there is no systematic approach that integrates education, digital literacy, and social policy. In this context, non-governmental organizations should play a significant role and need to be certified and integrated more effectively into the national framework for combating trafficking. This would allow for greater accountability, transparency, and effectiveness of the services offered, especially at the local level.

The dissertation also highlights the need for enhanced international cooperation and exchange of good practices. The Bulgarian national mechanism for referring victims of trafficking should be adapted and upgraded to include successful models from other European countries such as Romania and Croatia. Improving digitization and sustainable funding of shelters through municipal budgets would contribute to the creation of more flexible and effective local protection and support structures. Based on the conclusions, some recommendations for improving the national policy to combat human trafficking are outlined:

- ▶ Creating a unified digital platform for sharing information between all relevant institutions and non-governmental organizations;
- ▶ Strengthening prevention through the systematic integration of educational programs in schools and targeted work with vulnerable communities;
- ▶ Establishing multidisciplinary mobile teams and strengthening the capacity to conduct financial investigations and confiscate traffickers' assets;
- ▶ Ensuring sustainable resource provision and funding for shelters and social services for victims of trafficking, including through the activation of local budgets;
- ▶ Strengthening international cooperation and exchange of experience in applying effective practices from other EU countries.

In summary, only through the consistent implementation of these measures and the activation of existing mechanisms will Bulgaria be able to transform its significant regulatory and institutional potential into real and sustainable results in the fight against human trafficking.

Human trafficking reflects inequalities and gaps in the social fabric. Bulgaria has a comprehensive regulatory framework and an increasingly better institutional architecture, but real change must occur where the law meets the people—in the classroom, at the workplace, at the border crossing, in the online space, and at the crisis center. Only through sustainable funding, technological renewal, and social investment in vulnerable communities can we turn "strong paper protection" into a real shield for people whose dignified lives are threatened by modern slavery.

Limitations and future directions

The limitations of this study stem mainly from its geographical scope and the lack of continuous follow-up of participants. The focus on a specific area—the city of Blagoevgrad—allows for in-depth local analysis, but at the same time requires representative information including other regions with different socioeconomic profiles, ethnocultural structures, or institutional configurations. The lack of continuous measurement means that the study reflects specific attitudes and opinions without being able to track how they evolve under the influence of new policies, campaigns, or crises.

These limitations outline two key areas for future work. First, it is necessary to expand the study to a wider range of educational and social contexts – small towns, vulnerable communities in peripheral regions, as well as schools with different profiles (vocational high schools, specialized schools, evening and distance learning forms). Second, it is advisable to conduct a longitudinal study, measuring the dynamics of attitudes over time—for example, studying the same respondents at intervals of 12–24 months or conducting cohort comparisons between successive graduating classes. This would allow for an assessment of the sustainability of interventions and a prediction of the long-term effectiveness of various preventive strategies.

SELF-ASSESSMENT OF THE CONTRIBUTION TO THE DOCTORAL DISSERTATION

- ▶ The vision of human trafficking as a modern form of slavery has been rethought, traced historically, and verified in different temporal contexts in Bulgaria.
- ▶ A multi-layered analytical framework of the phenomenon of "human trafficking" has been constructed, which integrates digitization with the classic "push–pull–retain" model and shows how encrypted channels and recruitment platforms create "invisible control" over human trafficking.
- ▶ Within the Bulgarian context, an empirical study (using quantitative and qualitative methods) has been conducted, highlighting the link between young people's online behavior and specific practices of involvement.
- ▶ An indicator for the qualitative assessment of social services has been developed, complementing the dominant quantitative indicators and addressing the identified structural deficit in national and local programs related to human trafficking.

- Certification of non-governmental organizations involved in assisting victims of trafficking has been proposed, which would ensure higher quality of services provided and strengthen trust between institutions and the civil sector.

LIST OF PUBLICATIONS

1. Kostadinova, L. 2022. Human Trafficking as Part of Human History. Doctoral Students in Science, 5: Collection of doctoral theses presented at the Doctoral School and the 5th Doctoral Scientific Session of the Faculty of Philosophy at South-West University "Neofit Rilski", 16–17 December 2021, Blagoevgrad: South-West University "Neofit Rilski." ISBN 2738 8328., pp. 128–137. 2.
2. Kostadinova, L. 2022. Causal relationships between factors contributing to the development of human trafficking. Second International Conference "Post-globality: Crisis and Future," October 20–21, 2022, Faculty of Philosophy, South-West University "Neofit Rilski," Blagoevgrad.
3. Kostadinova, L. (2024). Global models for combating human trafficking. Public Education, 59 (1). ISSN 0204-8515 (print), ISSN 2738-8778 (online), p. 41.
4. Kostadinova, L. (2024). Current trends and challenges in combating human trafficking. Doctoral students in science. 7: Collection of doctoral theses presented at the Doctoral School and 7th Doctoral Scientific Session (14.12.-15.12.2023), Faculty of Philosophy, South-West University "Neofit Rilski", ISSN 2738-8328, pp. 476-488.